ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΜΣ «ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ : ΔΗΜΗΤΡΑ ΛΟΥΔΑΡΟΥ

Αριθμός Φοιτητικού Μητρώου : f 36619913

ΕΠΟΠΤΡΙΑ : ΛΙΛΙΑΝ ΜΗΤΡΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Πίνακας Περιεχομένων

1.Περίληψη

2.Εισαγωγή

3.Το δικαίωμα στη λήθη γενικότερα : μία αναδρομή

4.Το δικαίωμα στη λήθη και η ιστορική επιστήμη

5.Ιστορικά αρχεία και ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων εντός αυτών

Α. Περί αρχείων : Μία εισαγωγή

Β. Ρύθμιση της πρόσβασης στα αρχεία στην ευρωπαϊκή νομοθεσία

Γ. Ρύθμιση της πρόσβασης στα αρχεία στην ελληνική νομοθεσία

6.Έρευνα σε συλλογές προσωπικής ιστορίας

Α. Γενικά στοιχεία για τις συλλογές προφορικής ιστορίας

Β. Διαδικασίες για την αξιολόγηση της ευαισθησίας των συλλογών προφορικής ιστορίας

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

7.Μία μελέτη περίπτωσης : Τα εθνικά αρχεία του κράτους του Ισραήλ
8.Βιβλιογραφία

1. Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η

Στη συγκεκριμένη εργασία θα πραγματευθούμε ζητήματα σχετικά με την προστασία της ταυτότητας και γενικά των προσωπικών δεδομένων των ατόμων τα οποία αναφέρονται σε ιστορικές έρευνες. Θα ξεκινήσουμε κάνοντας μία αναφορά στην έννοια του δικαιώματος στη λήθη (right to be forgotten), στον ορισμό της και εν συνεχεία θα προβούμε σε μία αναδρομή στην καθιέρωση αυτού του δικαιώματος , σε επίπεδο κρατών αλλά και στο επίπεδο της νομοθεσίας της ΕΕ. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε την εφαρμογή του δικαιώματος αυτού στο πλαίσιο της ιστορικής έρευνας και της επιστήμης της Ιστορίας γενικότερα. Ακολούθως θα εστιάσουμε στα ιστορικά αρχεία και την προστασία των θεωρούμενων ως ευαίσθητων δεδομένων των προσώπων για τα οποία γίνεται αναφορά σε αυτά κατά τη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Επίσης, θα αναφερθούμε στην έρευνα σε συλλογές προσωπικής ιστορίας και στις απαραίτητες διαδικασίες, τις οποίες υποχρεούται να εφαρμόσει ο ερευνητής, προκειμένου να μη θέσει σε κίνδυνο τα προσωπικά δεδομένα των αναφερθέντων στη συλλογή προσώπων. Τέλος, θα κλείσουμε με μία μελέτη περίπτωσης και συγκεκριμένα θα αναφερθούμε στη δημιουργία των εθνικών αρχείων του κράτους του Ισραήλ και στη νομοθεσία που ρυθμίζει τη χρήση τους από τους ερευνητές .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

2. Εισαγωγή

Στη συγκεκριμένη εργασία αρχικά θα γίνει μία σύντομη αναδρομή στο δικαίωμα στη λήθη , όπως αυτό αναγνωρίστηκε και καθιερώθηκε στην ευρωπαϊκή νομοθεσία . Με την εφεύρεση των σύγχρονων μηχανών αναζήτησης οι πληροφορίες διακινούνται στο χώρο του Διαδικτύου και στα κοινωνικά δίκτυα χωρίς κανέναν έλεγχο και έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στη ζωή αυτού του ατόμου , ειδικά όταν πρόκειται για περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει επιβαρυμένο ποινικό μητρώο , το οποίο πρέπει να διαγραφεί προκειμένου αυτά τα άτομα να επανενταχθούν στην κοινωνία μετά από την έκτιση της ποινής τους . Γι' αυτό το λόγο τέθηκε το ζήτημα της νομοθετικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων αυτών των ατόμων στην προστασία των προσωπικών δεδομένων . Πριν από το 2012 μία τέτοια προστασία προβλεπόταν από το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου , εξαιρουμένων των περιπτώσεων κατά τις οποίες η καταδίκη είναι ήδη ή καθίσταται εκ νέου αντικείμενο δημοσίου ενδιαφέροντος ή ο ίδιος ο πρώην κατάδικος έχει δώσει τη συγκατάθεσή του . Το ελληνικό Σύνταγμα επίσης αναγνωρίζει παρεμφερή δικαιώματα σε συγκεκριμένα άρθρα , συγκεκριμένα στο άρθρο 2 , στο άρθρο 5 και στο άρθρο 9 Α . Το 2012 ψηφίστηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων , ο οποίος ρυθμίζει τα ζητήματα σε πανευρωπαϊκό επίπεδο . Σημαντικότερη είναι η παράγραφος 1 του άρθρου 17 , όπου προβλέπεται ότι το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί να ζητήσει τη διαγραφή τους αν πλέον δεν είναι απαραίτητα για τους σκοπούς της αρχικής συλλογής τους . Ο Κανονισμός ωστόσο προβλέπει και εξαιρέσεις , όπως το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης και το δικαίωμα στην επιστημονική , ιστορική ή στατιστική έρευνα . Ο υπεύθυνος επεξεργασίας μπορεί να περιορίσει την επεξεργασία των δεδομένων και όχι να τα διαγράψει , αν το υποκείμενο ισχυρίζεται ότι δεν είναι αληθή , αν πρέπει να διατηρηθούν για αποδεικτικούς σκοπούς και αν αιτείται τη μεταφορά τους σε άλλο σύστημα επεξεργασίας σύμφωνα με το δικαίωμα της φορητότητας (portability) . Καθοριστική για τη λήψη αυτής της απόφασης υπήρξε η υπόθεση Google Spain για την οποία αποφάσισε την ίδια χρονιά το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2012 . Το ΔΕΕ αποφάσισε ότι η εφημερίδα La Vanguardia έπρεπε να αφαιρέσει από τη διαδικτυακή της έκδοση

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

συνδέσμους προς άρθρα της τα οποία ανέφεραν παρελθούσα καταδίκη του Mario Costeja Gonzalez , υπηκόου Ισπανίας , για λόγους χρεών . Το δικαίωμα αυτό κατοχυρώθηκε σε πανευρωπαϊκό επίπεδο , παρά τις ενστάσεις που διατυπώθηκαν τόσο σχετικά με την ίδια την ουσία του δικαιώματος στη λήθη , όσο και σχετικά με πτυχές της εφαρμογής αυτού του δικαιώματος . Αυτές αφορούσαν τη σύγκρουση με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης το οποίο αναγνωρίζεται ως θεμελιώδες δικαίωμα από την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και τα εμπόδια τα οποία ενδεχομένως να έφερνε στην ελευθερία της έρευνας .

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στο δικαίωμα στη λήθη στο χώρο της Ιστορικής Επιστήμης . Το δικαίωμα αυτό κατοχυρώθηκε σε πανευρωπαϊκό επίπεδο , παρά τις ενστάσεις που διατυπώθηκαν τόσο σχετικά με την ίδια την ουσία του δικαιώματος στη λήθη , όσο και σχετικά με πτυχές της εφαρμογής αυτού του δικαιώματος . Αυτές αφορούσαν τη σύγκρουση με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης το οποίο αναγνωρίζεται ως θεμελιώδες δικαίωμα από την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και τα εμπόδια τα οποία ενδεχομένως να έφερνε στην ελευθερία της έρευνας . Συγκεκριμένα θα αναφερθούμε στις – περισσότερο ή λιγότερο επιτυχείς – προσπάθειες να εξισορροπηθεί το δικαίωμα στη λήθη με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και με το δικαίωμα του κοινού στην πληροφόρηση . Έχει υποστηριχθεί ότι ένα τέτοιο δικαίωμα θα έθετε εκτός νόμου μεγάλο μέρος της έρευνας στην Ιστορία , καθώς είναι πάρα πολλές οι κατηγορίες δεδομένων τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως ευαίσθητα . Κάποιοι άλλοι , όπως η αρμόδια Επίτροπος Vivian Reding , προτείνουν ως λύση την ανωνυμοποίηση ή ψευδωνυμοποίηση των δεδομένων κατά τη χρήση τους στην έρευνα .

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στα αρχεία και στα ζητήματα σχετικά με την προστασία προσωπικών δεδομένων εντός αυτών . Θα ξεκινήσουμε δίνοντας έναν ορισμό των αρχείων και κάνοντας μία αναδρομή στην πορεία τους μέσα στο χρόνο , ενώ θα απαριθμήσουμε ποικίλες κατηγορίες αρχείων (ακαδημαϊκά , επιχειρηματικά – κερδοσκοπικά κ. ο. κ.) . Θα συνεχίσουμε με αναφορές στις σημαντικότερες αρχειακές συλλογές ευρωπαϊκών χωρών , σε συλλογές των ΗΠΑ , καθώς και στα σημαντικότερα αρχεία τα οποία φυλάσσονται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας , στα Γενικά Αρχεία

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

του Κράτους και στα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας καθώς και στα αρχεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου . Συνεχίζοντας , θα αναφερθούμε στις υπάρχουσες ρυθμίσεις για την προστασία προσωπικών δεδομένων στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης , μέσω ποικίλων διατάξεων του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων και , τέλος , στις υπάρχουσες ρυθμίσεις της ελληνικής νομοθεσίας , τόσο στο επίπεδο της συνταγματικής κατοχύρωσης , όσο και στο επίπεδο των νομοθετικών ρυθμίσεων , ξεκινώντας από το νόμο 1599 του 1986 .

Συνεχίζοντας , θα αναφερθούμε στις διαδικασίες οι οποίες ακολουθούνται για την προστασία προσωπικών δεδομένων στις συλλογές προφορικής ιστορίας . Θα δώσουμε έναν ορισμό των συλλογών προφορικής ιστορίας και θα απαριθμήσουμε κάποιες σημαντικές συλλογές στις διάφορες χώρες της Ευρώπης (Μεγάλη Βρετανία , Γαλλία , Τσεχία) και στις ΗΠΑ , ενώ στη συνέχεια θα αναφερθούμε στις αδυναμίες τις οποίες συχνά παρουσιάζουν οι συλλογές αυτές . Η επόμενη ενότητα αφορά τα διάφορα στάδια αξιολόγησης της ευαισθησίας μίας συλλογής (risk assessment sensitivity review) σύμφωνα με την ισχύουσα βρετανική νομοθεσία , προκειμένου να διασφαλισθεί η προστασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων τα οποία αναφέρονται στη συγκεκριμένη συλλογή , όπως πληροφορίες σχετικά με τις θρησκευτικές ή τις φιλοσοφικές πεποιθήσεις κάποιων ατόμων κ. ο. κ . Στη συνέχεια αφαιρούνται τα επίμαχα αποσπάσματα από τα προσβάσιμα στο κοινό αρχεία με τη χρήση εξειδικευμένου λογισμικού . Κλείνοντας την εργασία μας , θα αφιερώσουμε μία ενότητα στην περιγραφή της δημιουργίας των Εθνικών Αρχείων του Ισραήλ , του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν , των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων και της εξέλιξής τους στο χρόνο , καθώς και κάποιων σχετικών δικαστικών αποφάσεων .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

3. Το δικαίωμα στη λήθη γενικότερα : Μία αναδρομή

Ο έλεγχος της διάδοσης σχετικών με το άτομο δεδομένων από το υποκείμενο αυτών αντιμετώπιζε απειλές πριν από την Ψηφιακή Επανάσταση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι τηλεφωνικές υποκλοπές των συνομιλιών των πολιτών από τις Αρχές και η κακή χρήση των δεδομένων των πελατών από ιδιωτικές εταιρίες λ.χ. κλοπή ταυτότητας. Με την εφεύρεση όμως του Διαδικτύου και την έλευση της Ψηφιακής Επανάστασης περνάμε στην εποχή της «απόλυτης ψηφιακής μνήμης», κατά την οποία καταγράφονται όλες οι κινήσεις των προσώπων στο Διαδίκτυο (Ιγγλεζάκης , «Η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Google Spain (c-131 / 12) , περιοδικό Pro Justitia , τόμος 1 , 2015 , σελ. 2) . Καθώς οι σύγχρονοι άνθρωποι περνούν μεγάλο μέρος του χρόνου τους στο Διαδίκτυο για διάφορους λόγους, κυρίως για την κάλυψη επαγγελματικών αναγκών , αναγκών ψυχαγωγίας και κοινωνικής αλληλεπίδρασης , όλες οι δραστηριότητές τους σε αυτόν το χώρο παραμένουν στο Διαδίκτυο . Συγκεκριμένα , οι ιστοσελίδες τις οποίες επισκέφθηκαν οι χρήστες , οι αναζητήσεις τους μέσω μηχανών αναζήτησης , οι χρήστες με τους οποίους είχαν αλληλεπίδραση στα κοινωνικά δίκτυα και οι αναρτήσεις σε αυτά (δημοσιεύσεις , φωτογραφίες κ.ά.) διατηρούνται από τους φορείς των αντίστοιχων υπηρεσιών (π.χ. Google) , ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία ο χρήστης έχει διαγράψει το ιστορικό περιηγήσεών του . Οι πληροφορίες τις οποίες έχει δώσει το άτομο διακινούνται και διαμοιράζονται ανεξέλεγκτα , χωρίς να δύναται το υποκείμενο των δεδομένων να τις ελέγξει . Πρόκειται για μία συνθήκη προβληματική , ιδιαίτερα όταν πρόκειται για πληροφορίες τις οποίες το άτομο επιθυμεί να ξεχάσει (λ.χ. παρελθούσες ποινικές διώξεις ή / και καταδίκες) . Τέτοιες πληροφορίες έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στη ζωή του ατόμου , οι οποίες υπονομεύουν το «δικαίωμα στη δεύτερη ευκαιρία « , ειδικά σε περιπτώσεις κατά τις οποίες υπάρχει ποινικό μητρώο (Λίλιαν Μήτρου – Το « δικαίωμα στη λήθη» στον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων) .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Πριν από το 2012 , ένα δικαίωμα στη λήθη κατοχυρωνόταν από το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) . Επίσης , σύμφωνα με την αρχή 18 της Σύστασης 13 / 2003 του Συμβουλίου της Ευρώπης κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα στην προστασία της ταυτότητάς του μετά την ολοκλήρωση μίας δίκης στην οποία είναι κατηγορούμενος . Εξαιρέσεις προβλέπονται όταν η παράβαση αποτελεί αντικείμενο δημοσίου ενδιαφέροντος , αν καταστεί εκ νέου αντικείμενο δημοσίου ενδιαφέροντος αλλά και όταν ο κατηγορούμενος δώσει τη συγκατάθεσή του για την άρση του απορρήτου. Σύμφωνα με την παράγραφο α)3 του άρθρου 2 της Γνώμης 2 / 2009 , την οποία διατύπωσε η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29 της ΕΣΔΑ , το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί να αιτηθεί τη διαγραφή τους αν αυτά είναι παρωχημένα και δεν ανταποκρίνονται πλέον στην πραγματικότητα .

Σε πολλά άρθρα του Ελληνικού Συντάγματος επίσης αναγνωρίζονται παρεμφερή δικαιώματα. Αναλυτικότερα, η παράγραφος 1 του άρθρου 5 κατοχυρώνει την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας των πολιτών και η παράγραφος 1 του άρθρου 2 κατοχυρώνει την αξία του ανθρώπου . Επιπλέον , το άρθρο 9 αφορά την προστασία της ιδιωτικής ζωής και το άρθρο 9 Α την προστασία των πληροφοριακών δεδομένων και τον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό του ατόμου .

Στο πεδίο της ελληνικής νομοθεσίας μπορούμε να αναφέρουμε το στοιχείο δ’ της παραγράφου 1 του άρθρου 4 και το άρθρο 2 του νόμου 2472 / 1997, τα οποία προβλέπουν τη δυνατότητα διαγραφής των δεδομένων ενός υποκειμένου , αν δεν είναι πλέον απαραίτητα για τους σκοπούς της αρχικής συλλογής τους . Επίσης , το άρθρο 13 του νόμου 2472 / 1997 προβλέπει ότι το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί να εκφράσει αντιρρήσεις για την επεξεργασία τους . Επιπρόσθετα , κατά την παράγραφο 3 του άρθρου 576 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας δεν καταχωρούνται σε αντίγραφα ποινικού μητρώου γενικής χρήσης ποινές τις οποίες έχει εκτίσει το άτομο , μετά την παρέλευση κάποιου χρονικού διαστήματος . Τέλος , με βάση την παράγραφο 3 του άρθρου 11 του Π. Δ. 77 / 2003 δεν αναφέρεται η καταδίκη μετά την έκτιση της ποινής , εκτός αν συντρέχουν λόγοι δημοσίου συμφέροντος .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Τον Ιανουάριο του 2012 κυκλοφόρησε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων της ΕΕ , έχοντας υποστεί πλήθος τροποποιήσεων έως την οριστικοποίησή του . Σημαντικότερο τμήμα του Κανονισμού αυτού μπορεί να θεωρηθεί το άρθρο 17. Στην παράγραφο 1 του άρθρου 17 προβλέπεται ότι το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί να ζητήσει τη διαγραφή τους εφόσον πλέον δεν είναι απαραίτητα για τους σκοπούς για τους οποίους είχαν συλλεχθεί αρχικά , ενώ στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας στον οποίο απευθύνθηκε το υποκείμενο οφείλει να λάβει κάθε δυνατό μέτρο για την ενημέρωση τρίτων , οι οποίοι επεξεργάζονται τα ίδια δεδομένα , σχετικά με την εκπεφρασμένη βούληση του αιτούντος για τη διαγραφή τους . Με αυτόν τον τρόπο διαγράφονται όλοι οι σχετικοί σύνδεσμοι , αντίγραφα και αναπαραγωγές , τα οποία ενδεχομένως δεν είχε καταφέρει να εντοπίσει ο τελικός υπεύθυνος επεξεργασίας . Επιπρόσθετα, στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου ορίζεται ρητά ότι εάν το αίτημα διαγραφής γίνει δεκτό , ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να προβεί στη διαγραφή των επίμαχων δεδομένων άμεσα , χωρίς καμία αδικαιολόγητη καθυστέρηση .

Οι Ευρωπαίοι νομοθέτες κατανόησαν ότι το δικαίωμα στη λήθη δεν είναι απόλυτο αλλά είναι αναγκαία σε κάθε περίπτωση η στάθμισή του με άλλα αντικρουόμενα δικαιώματα , συγκεκριμένα με την ελευθερία της έκφρασης , την ελευθερία της πληροφόρησης των πολιτών και το δικαίωμα των φορέων ενημέρωσης στο επιχειρείν . Για όλους τους προαναφερθέντες λόγους ο Κανονισμός της ΕΕ έχει προβλέψει εξαιρέσεις στο δικαίωμα στη λήθη .

Οι εξαιρέσεις αφορούν την άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης (άρθρο 80) , τη συμμόρφωση με μία νομική υποχρέωση η οποία απαιτεί την επεξεργασία από το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή ενός κράτους – μέλους , στα οποία ο ελέγχων είναι το υποκείμενο ή για την παρουσίαση ενός έργου το οποίο εκτελείται για το δημόσιο συμφέρον ή για την άσκηση στον ελέγχοντα επίσημης εξουσίας προστατευόμενης υπό του νόμου (άρθρο 17.3.b) . Άλλες εξαιρέσεις αφορούν λόγους δημοσίου συμφέροντος στον τομέα της δημόσιας υγείας (σημεία (h) και (i) του άρθρου 9 (2) , του άρθρου 9 (3) και του άρθρου 81) , τη δημιουργία αρχείων για λόγους εξυπηρέτησης του δημοσίου

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

συμφέροντος , επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή για στατιστικούς σκοπούς (άρθρο 89 (1)) στο βαθμό στον οποίο το δικαίωμα στη λήθη μπορεί να καταστήσει αδύνατη ή να βλάψει σοβαρά την επίτευξη των στόχων αυτής της επεξεργασίας (άρθρο 17.3.d) σύμφωνα με το άρθρο 81 και για την κατοχύρωση , την άσκηση ή την υπεράσπιση νομικών περιορισμών (άρθρο 17.3.e) . (Πηγή : Guidelines 5 / 2019 on the criteria of the Right to be Forgotten in the search engines cases under the GDPR (part 1) , σελ. 10 και Παναγοπούλου – Κουτνατζή ό.π. σελ. 273) .

Υπάρχουν και περιπτώσεις κατά τις οποίες ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται να περιορίσει την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων και όχι να τα διαγράψει. Ειδικότερα , αυτό συμβαίνει όταν η αλήθεια των δεδομένων αμφισβητείται από το υποκείμενό τους , μόνο όμως για το χρονικό διάστημα το οποίο απαιτείται για να ελέγξει ο υπεύθυνος επεξεργασίας την ακρίβεια των δεδομένων αυτών. Επίσης , το ίδιο συμβαίνει όταν ο υπεύθυνος επεξεργασίας δε χρειάζεται πλέον αυτά τα δεδομένα , κρίνεται όμως απαραίτητο αυτά να διατηρηθούν για αποδεικτικούς σκοπούς, όταν αν και η επεξεργασία των δεδομένων είναι παράνομη, το υποκείμενο αυτών ζητάει τον περιορισμό της χρήσης τους και όχι τη διαγραφή τους , σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 4 του άρθρου 17 και , τέλος , όταν το υποκείμενο των δεδομένων ζητεί τη μεταφορά τους σε κάποιο άλλο αυτοματοποιημένο σύστημα επεξεργασίας (άρθρο 18, παράγραφος 2). Αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι το άρθρο 18 του Κανονισμού κατοχυρώνει το δικαίωμα των υποκειμένων στη φορητότητα των δεδομένων τους , δηλαδή τη δυνατότητα να μεταφέρουν τα δεδομένα τους από ένα σύστημα επεξεργασίας σε ένα άλλο , χωρίς αυτό να εμποδίζεται από τον εκάστοτε υπεύθυνο επεξεργασίας . Το δικαίωμα αυτό κατοχυρώθηκε σε πανευρωπαικό επίπεδο , παρά τις ενστάσεις που διατυπώθηκαν τόσο σχετικά με την ίδια την ουσία του δικαιώματος στη λήθη , όσο και σχετικά με πτυχές της εφαρμογής αυτού του δικαιώματος . Αυτές αφορούσαν τη σύγκρουση με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης το οποίο αναγνωρίζεται ως θεμελιώδες δικαίωμα από την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και τα εμπόδια τα οποία ενδεχομένως να έφερνε στην ελευθερία της έρευνας . Συγκεκριμένα θα αναφερθούμε στις – περισσότερο ή λιγότερο επιτυχείς – προσπάθειες να εξισορροπηθεί

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

το δικαίωμα στη λήθη με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και με το δικαίωμα του κοινού στην πληροφόρηση . Έχει υποστηριχθεί ότι ένα τέτοιο δικαίωμα θα έθετε εκτός νόμου μεγάλο μέρος της έρευνας στην Ιστορία , καθώς είναι πάρα πολλές οι κατηγορίες δεδομένων τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως ευαίσθητα . Κάποιοι άλλοι , όπως η αρμόδια Επίτροπος Vivian Reding , προτείνουν ως λύση την ανωνυμοποίηση ή ψευδωνυμοποίηση των δεδομένων κατά τη χρήση τους στην έρευνα .

Η απόφαση Google Spain του ΔΕΕ (C-131 / 2012)

Η συγκεκριμένη απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτέλεσε σταθμό για την καθιέρωση του δικαιώματος στη λήθη σε πανευρωπαϊκό επίπεδο . Αναλυτικότερα , το 2010 ο Ισπανός M. Costeja Gonzalez υπέβαλλε καταγγελία εναντίον του ομίλου La Vanguardia Ediciones SL . Η αιτία της καταγγελίας ήταν ότι κατόπιν πληκτρολόγησης του ονοματεπωνύμου του στη μηχανή αναζήτησης Google εμφανίζονταν σύνδεσμοι προς δύο σελίδες της εφημερίδας La Vanguardia , στην οποία αναφερόταν η παρελθούσα καταδίκη για κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων λόγω ασφαλιστικών οφειλών . Ο Gonzalez με την καταγγελία του αυτή αιτήθηκε την απαλοιφή της είδησης από τη διαδικτυακή έκδοση της εφημερίδας αυτής ή έστω την τροποποίησή της , ώστε να μην αποκαλύπτονται τα προσωπικά του στοιχεία . Επίσης ζητούσε από τη Google να διαγράψει ή να αποκρύψει τα προσωπικά του στοιχεία , ώστε να μην είναι πλέον προσβάσιμα μέσω αναζήτησης στο Διαδίκτυο με βάση το ονοματεπώνυμό του .

Ο καταγγέλων προέβαλλε τα επιχειρήματα ότι έχει παρέλθει μεγάλο χρονικό διάστημα από την καταδικαστική απόφαση εις βάρος του , η προβλεπόμενη ποινή είχε εκτιθεί και η διαρκής υπόμνησή της δεν εξυπηρετούσε πλέον το δημόσιο συμφέρον . Σχετικά με την υπόθεση , η Εθνική Αρχή Προστασίας Δεδομένων της Ισπανίας

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

γνωμάτευσε ότι η εφημερίδα ενήργησε εντός του υπάρχοντος νομικού πλαισίου. Η Google ωστόσο υποχρεούται να διαγράψει τα προσωπικά δεδομένα του καταγγέλοντος από τα αποτελέσματα αναζήτησης , σύμφωνα με την απόφαση της 30ής Ιουλίου του 2010 . Αντιδρώντας στην απόφαση αυτή οι Google Inc. και Google Spain προσέφυγαν στο Ανώτατο Δικαστήριο της Ισπανίας (Audiencia Nacional), το οποίο παρέπεμψε το ζήτημα στο ΔΕΕ (Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης) . Το ΔΕΕ έπρεπε να αποφασίσει αν οι δραστηριότητες μίας μηχανής αναζήτησης συνιστούν επεξεργασία προσωπικών δεδομένων (άρθρο 2 , παρ. β' , οδηγία 95 / 46 / ΕΚ) . Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι οι δραστηριότητες των μηχανών αναζήτησης μπορούν να θεωρηθούν επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, αν και τα δεδομένα δεν τοποθετήθηκαν εκεί από το φορέα διαχείρισης της μηχανής αναζήτησης . Επιπλέον , το ΔΕΕ κλήθηκε να αποφασίσει αν ο φορέας εκμετάλλευσης της μηχανής αναζήτησης μπορεί να θεωρηθεί ως ο υπεύθυνος επεξεργασίας , σύμφωνα με την παράγραφο δ' του άρθρου 2 της Οδηγίας 95 / 46 / ΕΚ. Και σε αυτό το ερώτημα η απάντηση του ΔΕΕ ήταν καταφατική , με δεδομένο ότι ο φορέας εκμετάλλευσης καθορίζει το σκοπό των δραστηριοτήτων μίας μηχανής αναζήτησης αλλά και τον τρόπο με τον οποίον αυτές ασκούνται . Τέλος, το ΔΕΕ έπρεπε να αποφανθεί σχετικά με το εδαφικό πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 95 / 46 . Η γνώμη του ήταν ότι στο πεδίο της εν λόγω Οδηγίας εμπίπτει κάθε επεξεργασία προσωπικών δεδομένων εκτελούμενη στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων ενός υπευθύνου επεξεργασίας στο έδαφος ενός κράτους – μέλους της ΕΕ . Η Google Spain εμπίπτει στις διατάξεις της ανωτέρω Οδηγίας , καθώς πρόκειται για τη θυγατρική εταιρεία της Google στην Ισπανία .

Ένα άλλο ερώτημα στο οποίο κλήθηκε να απαντήσει το ΔΕΕ σε σχέση με την υπόθεση είναι αν το υποκείμενο των δεδομένων έχει τη δυνατότητα να ζητήσει από το φορέα εκμετάλλευσης της μηχανής αναζήτησης τη διαγραφή συνδέσμων προς ιστοσελίδες με ανεπιθύμητες πληροφορίες για το ίδιο, βάσει του στοιχείου β' του άρθρου 12 και του πρώτου εδαφίου του στοιχείου α' του άρθρου 14 . Η απάντηση ήταν καταφατική .

Κλείνοντας , κρίθηκε αναγκαία η στάθμιση του δικαιώματος του φορέα εκμετάλλευσης της μηχανής αναζήτησης στο επιχειρείν και

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

του δικαιώματος του κοινού στην ενημέρωση με το δικαίωμα του καταγγέλοντος στην προστασία της ιδιωτικής του ζωής, σύμφωνα με τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Κατά το ΔΕΕ υπερτερεί το δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων στην προστασία της ιδιωτικής ζωής , επειδή έχει παρέλθει μεγάλο χρονικό διάστημα από την παράβαση και συνεπώς δε συντρέχει πλέον κάποιο εύλογο ενδιαφέρον του κοινού για σχετική ενημέρωση , με δεδομένο ότι το υποκείμενο δεν είναι δημόσιο πρόσωπο . Επιπλέον, το δικαίωμα του φορέα εκμετάλλευσης της μηχανής αναζήτησης στο επιχειρείν και στο κέρδος δεν πλήττεται σημαντικά από τη διαγραφή δύο μόνο συνδέσμων .

Συμπερασματικά , το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι δικαίως ο υπήκοος Ισπανίας M. Costeja Gonzalez ζητάει τη διαγραφή των δύο συνδέσμων προς άρθρα της εφημερίδας La Vanguardia, αναφερόμενα σε παρελθούσα καταδίκη του σε κατάσχεση ακινήτων λόγω ασφαλιστικών οφειλών. Η αιτιολογία είναι ότι πρόκειται για ευαίσθητες πληροφορίες και ότι δε συντρέχει πλέον εύλογο ενδιαφέρον του κοινού για ενημέρωση .

Ο αντίκτυπος της υπόθεσης Google Spain

Το 2012 , το ίδιο έτος με την απόφαση του ΔΕΕ στην ανωτέρω υπόθεση, ψηφίστηκε ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Προσωπικών Δεδομένων από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο , ο οποίος κατοχύρωνε ρητά ένα δικαίωμα στη λήθη. Αυτό το δικαίωμα αφορά τη διαγραφή συνδέσμων εμφανιζόμενων στον κατάλογο των αποτελεσμάτων μηχανών αναζήτησης, οι οποίοι προκύπτουν μετά από αναζήτηση με βάση το ονοματεπώνυμο ενός προσώπου. Συνήθης αιτιολογία είναι ότι οι πληροφορίες είναι ανακριβείς, ανεπίκαιρες ή ότι έχει παρέλθει μεγάλο χρονικό διάστημα από το αναγκαίο για το σκοπό της αρχικής τους επεξεργασίας . Λόγω της επιχειρούμενης κάθε φορά στάθμισης με το δικαίωμα των πολιτών στην ενημέρωση , τα δημόσια πρόσωπα κατά κανόνα εξαιρούνται από την εφαρμογή αυτού του δικαιώματος .

Μετά την ψήφιση του νόμου οι φορείς παροχής υπηρεσιών διαδικτυακής αναζήτησης λ. χ. η Google , έπρεπε να προβλέψουν μία διαδικασία για την αποστολή και την εξέταση σχετικών αιτημάτων από τους χρήστες τους . Η Google λ. χ. εισήγαγε μία διαδικτυακή

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

φόρμα όπου οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να υποβάλλουν τα αιτήματά τους . Οι ενδιαφερόμενοι υποχρεούνται να εισάγουν το όνομα, βάσει του οποίου πραγματοποιείται η αναζήτηση, το URI που επιθυμούν να καταργήσουν και το λόγο για τον οποίο επιθυμούν αυτήν την κατάργηση. Για την αξιολόγηση των αιτημάτων διαγραφής η Google και γενικότερα οι φορείς παροχής υπηρεσιών μηχανών αναζήτησης λαμβάνουν υπ' όψιν κάποια κριτήρια (Μήτρου , Το «δικαίωμα στη λήθη» στον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων , σελ. 17). Αυτά είναι η ηλικία του προσώπου , ο τυχόν ρόλος του στο δημόσιο βίο , ο τομέας της ζωής του που αφορούν οι πληροφορίες (ιδιωτική ή δημόσια) , το αν πρόκειται για ευαίσθητη πληροφορία , η ακρίβεια και το χρονικό διάστημα διατήρησής της , ο βαθμός διακινδύνευσης των δικαιωμάτων του προσώπου στο οποίο αναφέρεται σε περίπτωση μίας διαγραφής της και τέλος , το πλαίσιο, η στόχευση και το περιεχόμενο του λόγου. Αξίζει να επισημάνουμε ότι η πλειοψηφία των αιτημάτων δε γίνονται δεκτά .

Η απόφαση Google Spain λειτούργησε ως δεδικασμένο και για άλλες περιπτώσεις τις οποίες αντιμετώπισε αργότερα η νομολογία . Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση C – 398 / 2015 (Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura di Lecce v. Salvatori Manni), για την οποία το ΔΕΕ αποφάσισε ότι δε δικαιολογείται το αίτημα διαγραφής προσωπικών δεδομένων από μητρώο εταιριών (9.3.2017). Η αιτιολογία είναι ότι προέχει η προστασία της ασφάλειας δικαίου και των συμφερόντων τρίτων σε σχέση με τις εταιρείες, στόχος ανέφικτος χωρίς τη διασφάλιση της δημοσιότητας στη σχέση εταιρειών με τρίτους .

Στον ελλαδικό χώρο , μπορούμε να αναφέρουμε τις υπ' αριθμόν 82 και 84 αποφάσεις της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) . Στην πρώτη από αυτές το υποκείμενο προσέφυγε στην Αρχή επειδή η Google Inc. αρνήθηκε να διαγράψει 18 συνδέσμους από τα αποτελέσματα αναζήτησης με βάση το ονοματεπώνυμό του. Οι σύνδεσμοι παρέπεμπαν σε δημοσιεύματα σχετικά με έκνομες πράξεις στις οποίες είχε προβεί ως διευθύνων σύμβουλος της ΕΑΒ , για τα οποία ισχυρίστηκε ότι είναι δυσφημιστικά και ανακριβή . Η Αρχή αποφάσισε ότι δικαίως η Google δεν ικανοποίησε το αίτημά του , αφού ήταν πρόσωπο του δημοσίου βίου , τα συμβάντα αφορούσαν την προσωπική τους

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ζωή και τα γεγονότα ήταν πρόσφατα. Στην υπ' αριθμόν 84 απόφαση αιτία της προσφυγής ήταν η άρνηση της Google Inc. να διαγράψει έξι συνδέσμους εμφανιζόμενους στον κατάλογο των αποτελεσμάτων μετά από αναζήτηση με βάση το ονοματεπώνυμο της προσφεύγουσας. Η προσφεύγουσα ισχυριζόταν ότι οι σύνδεσμοι περιείχαν πορνογραφικό υλικό άσχετο με την ίδια, το οποίο κάποιος τρίτος συνέδεσε με το ονοματεπώνυμό της. Μετά από προτροπή της Αρχής η Google επανεξέτασε την αρχική της άρνηση και διέγραψε τους επίμαχους συνδέσμους.

Ενστάσεις στο δικαίωμα στη λήθη

Οι διατυπωθείσες ενστάσεις χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: α) εκείνες που αφορούν την ίδια την ουσία του δικαιώματος στη λήθη και β) εκείνες οι οποίες εκφράζουν επιφυλάξεις για συγκεκριμένες πτυχές της υπάρχουσας νομοθεσίας και κυρίως για τις δυσκολίες εφαρμογής του κατοχυρωθέντος αυτού δικαιώματος στην πράξη. Σχετικά με την πρώτη κατηγορία, το κυριότερο πρόβλημα είναι η σύγκρουση του δικαιώματος στη λήθη με την ελευθερία της έκφρασης, η οποία προστατεύεται από το Σύνταγμα, από το άρθρο 10 της Ευρωπαικής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και από το άρθρο 11 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαικής Ένωσης. Εγείρεται επίσης προβληματισμός ότι η δυνατότητα διαγραφής κάποιων συνδέσμων με ανεπιθύμητες πληροφορίες μπορεί να επιφέρει αξιοσημείωτο πλήγμα στο δικαίωμα στην πληροφόρηση, το οποίο αποτελεί προέκταση της ελευθερίας της έκφρασης. Ο προβληματισμός είναι έντονος επίσης σε περιπτώσεις πρώην εγκληματιών, αν και αυτές αποτελούν ένα μικρό μέρος του συνόλου των αιτημάτων. Τέλος, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι το δικαίωμα στη λήθη ενδέχεται να επιφέρει πλήγμα στην ελευθερία του επιχειρείν, η οποία προστατεύεται από το άρθρο 16 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Είναι εύκολο να υποθέσουμε ότι η κατοχύρωση ενός δικαιώματος στη λήθη περιορίζει την ελευθερία

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

των φορέων παροχής υπηρεσιών μηχανών αναζήτησης αλλά και των διαχειριστών ιστοσελίδων να διεξάγουν ανεμπόδιστα την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Ένας τέτοιος περιορισμός είναι πολύ πιθανό να έχει αρνητικό αντίκτυπο και στις οικονομικές απολαβές αυτών των εταιριών .

Ένα άλλο πεδίο προβληματισμού αφορά τις επιπτώσεις του δικαιώματος στη λήθη στην επιστημονική έρευνα . Ο ιστορικός Antoon De Baets (International Review of Law , Computers and Technology , 2016 , Vol. 30 , pp. 17 – 66) προβληματίζεται έντονα σχετικά με τις δυσκολίες που θα επέλθουν στην ιστορική έρευνα ως απόρροια της νομοθετικής κατοχύρωσης ενός τέτοιου δικαιώματος . Η πλειοψηφία των δεδομένων , ειδικά στην επιστήμη της Ιστορίας , δε δημιουργούνται για ερευνητικούς σκοπούς , αλλά αποκτούν αργότερα αξία για την έρευνα , συχνά πολλά χρόνια μετά τη δημιουργία τους . Κατά συνέπεια δημιουργείται ο κίνδυνος της απώλειας μεγάλου όγκου δεδομένων , συχνά πολύτιμων για την ιστορική έρευνα . Συμπερασματικά , ο De Baets υποστηρίζει ότι ένα γενικευμένο δικαίωμα στη λήθη μπορεί να οδηγήσει σε μία επανεγγραφή του ιστορικού παρελθόντος «με τρόπο που να φτωχαίνει τις γνώσεις μας» , όχι μόνο στο επίπεδο της ανεκδοτολογικής ιστορίας (κυρίως αναφορικά με τις βιογραφίες δημοσίων προσώπων) , «αλλά επίσης και για τα μεγαλύτερα μοτίβα και τάσεις της Ιστορίας» (De Baets , ό.π., σελίδα 64) .

Σχετικά με τις πρακτικές δυσκολίες εφαρμογής , η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29 στη Γνώμη 1 / 2012 διαπιστώνει ότι είναι προβληματική η επιβολή στον υπεύθυνο επεξεργασίας να ενημερώνει τρίτους που τυχόν επεξεργάζονται τα δεδομένα του αιτούντος σχετικά με το αίτημα διαγραφής , αφού σε πολλές περιπτώσεις αυτοί οι τρίτοι είναι άγνωστοι στον υπεύθυνο επεξεργασίας , ενώ μπορεί και να έχουν χαθεί ή εξαφανιστεί και ως εκ τούτου να είναι αδύνατον για το υποκείμενο των δεδομένων να επικοινωνήσει μαζί τους . Τέλος , έχουν εκφρασθεί επιφυλάξεις για το γεγονός ότι η αξιολόγηση των αιτημάτων διαγραφής γίνεται από υπαλλήλους των φορέων επεξεργασίας μηχανών αναζήτησης , οι οποίοι κατά κανόνα δεν έχουν την απαιτούμενη εξειδίκευση για αυτό το έργο .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

4. Το δικαίωμα στη λήθη και η ιστορική επιστήμη

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο , τον Ιανουάριο του 2012 κυκλοφόρησε από την ΕΕ η τελική έκδοση του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων , στην οποία εισήχθη για πρώτη φορά ρητά η έννοια ενός δικαιώματος στη λήθη (right to be forgotten) . Αναλυτικότερα , το άρθρο 17 , παράγραφος 1 στοιχείο α του Κανονισμού ορίζει ότι τα φυσικά πρόσωπα έχουν το δικαίωμα να αιτηθούν τη διαγραφή διαθέσιμων στο κοινό προσωπικών τους δεδομένων , εφόσον αυτά δεν είναι πλέον απαραίτητα για τους σκοπούς για τους οποίους συνελέγησαν αρχικά . Επιπλέον , σύμφωνα με τον ίδιο Κανονισμό οι αρμόδιοι φορείς οφείλουν να πληροφορήσουν τα φυσικά πρόσωπα σχετικά , στην περίπτωση κατά την οποία επεξεργάζονται προσωπικά τους δεδομένα , ενώ το άρθρο 14 κατοχυρώνει το δικαίωμα των προσώπων αυτών να εναντιώνονται στην επεξεργασία σχετικών με τα ίδια δεδομένων .

Παρά το γεγονός ότι στο ΓΚΠΔ υπογραμμίζεται ότι πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια για την εξισορρόπηση του δικαιώματος στη λήθη με το ήδη κατοχυρωμένο δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση , καθώς και με το δικαίωμα του κοινού στην πληροφόρηση , το οποίο αποτελεί μέρος του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης , η γενική εντύπωση είναι ότι ο Κανονισμός δίνει προβάδισμα στην προστασία της ιδιωτικής ζωής των ατόμων (De Baets , 2016 , p. 2) . Αν και η υπεύθυνη Επίτροπος Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης Vivian Reding διαβεβαίωσε ότι το άρτι κατοχυρωθέν δικαίωμα στη λήθη δεν είναι απόλυτο και ότι προβλέπονται περιπτώσεις κατά τις οποίες θα διατηρούνται δεδομένα σε ειδικές βάσεις δεδομένων , εκφράστηκαν ποικίλες ενστάσεις από την επιστημονική κοινότητα . Ο David Erdos λ.χ. παρατήρησε ότι μία ακριβής εφαρμογή του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων «στην πράξη θα έθετε εκτός νόμου σχεδόν όλη την έρευνα στη Νομική και στη Σύγχρονη Ιστορία καθώς και ένα μεγάλο

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

μέρος των εργασιών στην Πολιτική Επιστήμη και την Κοινωνιολογία» (Erdos , 2013 , para. 3) .

Συνεχίζοντας ο Erdos (Erdos , 2013 , ό.π.) παρατηρεί ότι το νέο νομικό πλαίσιο προστατεύει κάθε πληροφορία που αναφέρεται σε πρόσωπα ταυτοποιημένα (identified) , δυνάμενα να ταυτοποιηθούν (identifiable) ή ακόμη και σε νεκρούς . Οι περιορισμοί είναι ακόμη μεγαλύτεροι αν πρόκειται για δεδομένα τα οποία έχουν προσδιοριστεί ως ευαίσθητα , δηλαδή για δεδομένα τα οποία αφορούν τη φυλετική ή την εθνική καταγωγή , τις πολιτικές ή / και τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των υποκειμένων , τη συμμετοχή τους σε συνδικαλιστικές οργανώσεις καθώς και πληροφορίες σχετικές με την κατάσταση της υγείας τους ή το ποινικό τους μητρώο . Πιο συγκεκριμένα , σύμφωνα με τις νέες διατάξεις , η δημοσίευση προσωπικών δεδομένων απαγορεύεται πλήρως , εκτός και αν το υποκείμενο αυτών έχει δώσει τη συγκατάθεσή του , σύμφωνα με τις τροποποιήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου . Επίσης , άλλη τροποποίηση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ορίζει πως κάθε έρευνα που θα περιλαμβάνει τη χρήση – έστω και εξαιρετικά περιορισμένη – προσωπικών δεδομένων πρέπει να εξυπηρετεί ένα εξαιρετικά σημαντικό δημόσιο συμφέρον και οι σκοποί της να μην είναι δυνατόν να εκπληρωθούν με διαφορετικό τρόπο .

Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω – και όχι μόνο – ρυθμίσεων , οι ερευνητές παρατήρησαν ότι τους είναι πλέον αδύνατον να χρησιμοποιούν δεδομένα τα οποία έχουν οριστεί ως ευαίσθητα , γεγονός το οποίο δυσχεραίνει την ερευνητική δραστηριότητα σε πολλά επιστημονικά πεδία , μεταξύ αυτών και στην Ιστορική Επιστήμη . Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η άρνηση σε ιστορικό ερευνητή να δημοσιεύσει πληροφορίες από άρθρο εφημερίδας , οι οποίες αναφέρουν τις δραστηριότητες ενός δημοσίου λειτουργού , και η απαγόρευση να δημοσιευθούν αναλύσεις σχετικά με αποφάσεις δικαστηρίων οι οποίες έχουν ήδη εκδοθεί . Επιπλέον , στο νέο Κανονισμό έχει διαγραφεί ο νόμος σύμφωνα με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να προτείνει νομοθεσία η οποία επιτρέπει τη συγκαλυμμένη έρευνα (covert research) . Ως συγκαλυμμένη έρευνα (covert

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

research) ορίζεται η έρευνα εκείνη η οποία δε διακηρύσσεται στους συμμετέχοντες ή στα υποκείμενα της έρευνας . Συχνά συνδέεται με την εξαπάτηση και χαρακτηρίζεται ως εγγενώς ανήθικη . Η αιτία είναι μία λογική έγνοια για τα δικαιώματα των υποκειμένων της έρευνας , η οποία όμως κρίνεται ως υπερβολική καθώς τα υποκείμενα των δεδομένων , αν και έχουν δικαιώματα , δεν είναι οι μόνοι άνθρωποι με δικαιώματα . Επίσης , αν και έχουν δικαίωμα στην ιδιωτικότητα , δεν είναι όλα τα δεδομένα τους ιδιωτικά . Ο Paul Spicker (Ethical Covert Research , journals.sgepub.com) θεωρεί πως η μη αποκεκαλυμμένη και διακυρηγμένη έρευνα σε ανεπίσημα πλαίσια πρέπει να γίνει αποδεκτή σα φυσιολογικό μέρος της ακαδημαϊκής έρευνας . Η συνέπεια είναι ότι καθίσταται ανέφικτη η διεξαγωγή αυτού του είδους της έρευνας , καθώς μπορεί εύκολα να γίνει κατανοητό ότι κανένας δε θα δώσει τη συγκατάθεση για τη διερεύνηση των σφαλμάτων του. Μία τέτοια εξέλιξη θα αποτελούσε πλήγμα στο δικαίωμα στην πληροφόρηση και κατ’ επέκταση στο δημοκρατικό πολίτευμα , καθώς η συγκαλυμμένη έρευνα έχει πολλές φορές φέρει στο φως παράνομες αστυνομικές πρακτικές και πρακτικές διακρίσεων εις βάρος ατόμων με βάση το φύλο , τη φυλή ή την εθνική τους καταγωγή .

Απαντώντας σε παρόμοιες ενστάσεις η αρμόδια Επίτροπος της ΕΕ Vivian Reding υπογράμμισε ότι το δικαίωμα στη λήθη δεν είναι απόλυτο , αφού ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων προβλέπει εξαιρέσεις για την ικανοποίηση σκοπών ιστορικής , στατιστικής και επιστημονικής έρευνας . Όμως η κατάσταση παραμένει δυσχερής για τους ερευνητές , καθώς ορίζεται ρητά ότι τα δεδομένα τα οποία διασώζονται για ερευνητικούς σκοπούς θα πρέπει να είναι απολύτως αναγκαία για τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας και οι ερευνητές να έχουν λάβει την αναγκαία μέριμνα για την ανωνυμοποίησή τους ή , τουλάχιστον , την αντικατάστασή των πραγματικών ονομάτων με ψευδώνυμα , ώστε να αποφεύγεται η ταυτοποίηση των εμπλεκόμενων προσώπων , τα οποία επιθυμούν την προστασία της ταυτότητάς τους . Ωστόσο , κατά τον de Baets (de Baets , 2016 , ό. π.) , η

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

εξαίρεση της έρευνας όπως περιγράφεται στον Κανονισμό είναι άκρως προβληματική , επειδή διαιρεί την έρευνα σε τρεις ανεξάρτητους κλάδους , οι οποίοι στην πράξη δεν είναι σαφώς διαχωρισμένοι , αλλά αλληλοεπικαλύπτονται . Επιπλέον , επισημαίνει ότι η πλειοψηφία των ιστορικών δεδομένων δε δημιουργείται εξαρχής για ερευνητικούς σκοπούς , αλλά αποκτούν ιστορική αξία αργότερα . Για παράδειγμα , ένα άρθρο εφημερίδας το οποίο αναγγέλει την επίθεση των Ιταλών εναντίον της Ελλάδας ή ένα δελτίο τροφίμων από την περίοδο της Κατοχής προφανώς δε δημιουργήθηκαν με σκοπό να αποτελέσουν το αντικείμενο της έρευνας των ιστορικών , αλλά απέκτησαν ενδιαφέρον σε μεταγενέστερο χρόνο για τους ιστορικούς οι οποίοι ενδιαφέρονται για τη μελέτη αυτής της περιόδου . Με τη νομοθετική κατοχύρωση του δικαιώματος στη λήθη υπάρχει κίνδυνος αυτό το μεγάλο σώμα δεδομένων να χαθεί οριστικά , γεγονός το οποίο θα ήταν καταστροφικό για την έρευνα , ιδίως στον τομέα της Σύγχρονης Ιστορίας .

Τα προβλήματα για τους ερευνητές είναι πιο έντονα στις λεγόμενες νομοθεσίες Αστικού Δικαίου (Civil Law Jurisdictions) , οι οποίες δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία της ιδιωτικής ζωής των προσώπων , ακόμη και εις βάρος της ελευθερίας της έκφρασης και της ελευθερίας της επιχειρηματικής δραστηριότητας των διαφόρων φορέων ενημέρωσης . Πρόκειται κυρίως για τις νομοθεσίες των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης λ.χ. της Ιταλίας , της Γαλλίας , της Γερμανίας και της Ελβετίας . Στον 20ό αιώνα , με την εμφάνιση των ρευμάτων της κοινωνικοοικονομικής ιστορίας και της ιστορίας της καθημερινής ζωής , η ιστοριογραφία στράφηκε κυρίως στις ιδιωτικές μορφές (private figures) , δηλαδή στα πρόσωπα τα οποία είναι εντελώς άγνωστα στο ευρύ κοινό , αφού δεν έχουν τραβήξει ποτέ επάνω τους τα φώτα της δημοσιότητας , σε αντίθεση τόσο με τις σχετικές δημόσιες μορφές (relative public figures) , όσο και με τις απόλυτες δημόσιες μορφές (absolute public figures) . Ο De Baets (2016 , ό.π.) αναφέρει ότι στο δίκαιο των γερμανόφωνων χωρών ως απόλυτα δημόσια πρόσωπα ορίζονται εκείνα τα πρόσωπα τα οποία λόγω συνήθως ενός αξιώματος το οποίο κατέχουν είναι

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

γνωστά εκτός του στενού τους περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικά παραδείγματα απόλυτων δημοσίων προσώπων αποτελούν οι μονάρχες, οι πρόεδροι χωρών και οι πολιτικοί γενικότερα. Τα σχετικά δημόσια πρόσωπα, αντιθέτως, έχουν γίνει διάσημα εξαιτίας ενός συγκεκριμένου, κατά κανόνα ατυχούς, συμβάντος, όπως είναι η διάπραξη κάποιας εγκληματικής ενέργειας ή η συμμετοχή σε κάποια δίκη. Τα ιδιωτικά πρόσωπα, δηλαδή οι ανώνυμοι καθημερινοί άνθρωποι και οι μεγάλοι πληθυσμοί προσελκύουν περισσότερο το ενδιαφέρον των σύγχρονων ιστοριογράφων, με εξαίρεση εκείνους οι οποίοι ασχολούνται με τη συγγραφή βιογραφιών. Καθώς οι τρέχουσες νομοθετικές ρυθμίσεις ορίζουν ότι τα προσωπικά δεδομένα των ιδιωτικών μορφών προστατεύονται περισσότερο, αφού δεν παρουσιάζουν κάποιο ενδιαφέρον για το δημόσιο βίο, όπως λ.χ. τα προσωπικά δεδομένα ενός πολιτικού, αναμένεται ότι ένα γενικευμένο δικαίωμα στη λήθη θα δυσχέραινε εξαιρετικά τη μελέτη της καθημερινής ζωής από τους ιστορικούς ερευνητές.

5. Ιστορικά αρχεία και ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων εντός αυτών

Α. Περί αρχείων: Μία εισαγωγή

Σύμφωνα με το αντίστοιχο λήμμα της Wikipedia, ένα αρχείο είναι «μία συλλογή ιστορικών εγγράφων – σε οποιοδήποτε μέσο – ή η φυσική εγκατάσταση στην οποία αυτά βρίσκονται.» Τα αρχεία περιέχουν πρωτογενείς πηγές, οι οποίες έχουν προκύψει ως αποτέλεσμα των ποικίλων δραστηριοτήτων αυτού του οργανισμού (νομικών, επαγγελματικών, διοικητικών, κοινωνικών), έχουν συγκεντρωθεί εκεί κατά τη διάρκεια της ζωής του και είναι σχετικές με τη λειτουργία του. Τα έγγραφα των αρχείων έχουν συνειδητά επιλεγεί για μόνιμη ή, έστω, μακροχρόνια διατήρηση επειδή έχει κριθεί ότι έχουν ιστορική, πολιτισμική ή αποδεικτική αξία. Συνήθως πρόκειται για

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

έγγραφα αδημοσίευτα και μοναδικά , έγγραφα δηλαδή τα οποία δεν έχουν κυκλοφορήσει σε αντίγραφα , όπως τα περιοδικά και οι εφημερίδες . Μπορούν να διακριθούν από τις βιβλιοθήκες , αν και είναι συχνό οι αρχειακές συλλογές να βρίσκονται σε κτίρια βιβλιοθηκών (πηγή : Wikipedia) .

Σχετικά με την ιστορική εξέλιξη των αρχείων , αξίζει να αναφερθεί ότι η αρχαιολογική έρευνα έχει φέρει στο φως πήλινες πινακίδες οι οποίες χρονολογούνται στην 3η και στη 2η χιλιετία προ Χριστού σε πόλεις της Μεσοποταμίας , όπως είναι η Έμπλα , η Χαττούσα και η Ουγκαρίτ , οι οποίες έχουν αποτελέσει πολύτιμη πηγή γνώσεων για το αλφάβητο , τη γλώσσα , τη λογοτεχνία και τα πολιτεύματα των συγκεκριμένων λαών . Εκτός αυτού , οι αρχαίοι Έλληνες , Ρωμαίοι και Κινέζοι διατηρούσαν αρχεία , τα οποία χάθηκαν επειδή τα υλικά τα οποία χρησιμοποιούνταν ήταν το χαρτί και ο πάπυρος , τα οποία φθείρονται εύκολα . Από την περίοδο του Μεσαίωνα μας σώζονται αρχεία εκκλησιών , βασιλείων και πόλεων , τα οποία είναι βασικό εργαλείο της ιστορικής έρευνας για τη συγκεκριμένη περίοδο . Στην Αγγλία τα αρχεία αναπτύχθηκαν μετά το 1066 , ενώ στην Ελβετία μετά το 1450 . Στη Γαλλία η τήρηση των Γαλλικών Εθνικών Αρχείων , τα οποία περιέχουν υλικό χρονολογούμενο από το 625 μ. Χ. , ξεκίνησε το 1790 , κατά τη Γαλλική Επανάσταση .

Σύμφωνα με τη Wikipedia , τα αρχεία διακρίνονται σε ακαδημαϊκά ,επιχειρηματικά – κερδοσκοπικά , μη κερδοσκοπικά και άλλα . Τα ακαδημαϊκά αρχεία τηρούνται σε πανεπιστήμια , κολλέγια και εν γένει σε εκπαιδευτικά ιδρύματα και έχουν ως αποστολή τη διάσωση στοιχείων του ιδρύματος προς όφελος της ακαδημαϊκής κοινότητας . Στο υλικό το οποίο περιέχουν συμπεριλαμβάνονται πιθανόν διοικητικά έγγραφα του ιδρύματος , προσωπικά και επαγγελματικά έγγραφα του διδακτικού προσωπικού , σπάνια βιβλία , αντίγραφα διπλωματικών εργασιών ή διδακτορικών διατριβών κ.ο.κ . Συνήθως είναι προσβάσιμα κατόπιν αίτησης από τους φοιτητές και το προσωπικό του ιδρύματος , τους ενδιαφερόμενους ερευνητές αλλά και το γενικό κοινό . Τα επιχειρηματικά – κερδοσκοπικά αρχεία συνήθως βρίσκονται υπό την ιδιοκτησία

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

μίας ιδιωτικής επιχείρησης . Χαρακτηριστικά παραδείγματα στις ΗΠΑ είναι τα αρχεία της Coca-Cola και της Levy – Strauss & Co . Σε αυτά περιέχεται υλικό σχετικό με την ιστορία και τη διοίκηση της επιχείρησης . Σκοπός ενός επιχειρηματικού αρχείου είναι η διατήρηση της μνήμης του παρελθόντος της εταιρείας και η πρόσβαση σε αυτά είναι πιο δύσκολη , με δεδομένο ότι ο σκοπός τους είναι η διαφύλαξη της ιστορίας της εταιρείας . Τα μη κερδοσκοπικά αρχεία βρίσκονται στην κατοχή ιστορικών εταιρειών και μη κερδοσκοπικών επιχειρήσεων λ.χ. νοσοκομεία , ενώ σε αυτήν την κατηγορία υπάγονται και τα αποθετήρια διαφόρων ιδρυμάτων . Τέτοια αρχεία κατά κανόνα έχουν δημιουργηθεί από δωρητές με δικά τους μέσα με σκοπό να διατηρήσουν τα προσωπικά έγγραφα και την ιστορία κάποιων προσώπων ή τόπων και βασίζονται τόσο στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια – κυβερνητική χρηματοδότηση . Το μέγεθός τους μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τους διαθέσιμους σε κάθε περίπτωση πόρους .

Άλλες κατηγορίες αρχείων είναι τα κυβερνητικά και τα εκκλησιαστικά αρχεία . Κυβερνητικά ονομάζονται τα αρχεία τα οποία διατηρούν διάφορες τοπικές και εθνικές διοικητικές αρχές . Η πρόσβαση στα κυβερνητικά αρχεία είναι πιο απλή υπόθεση και συνήθως τα χρησιμοποιούν δημοσιογράφοι , συγγραφείς , ιστορικοί , φοιτητές και άτομα τα οποία ενδιαφέρονται για την ιστορία του τόπου τους ή της οικογένειάς τους . Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η Διοίκηση των Γενικών Αρχείων και Εγγράφων των ΗΠΑ , η οποία διατηρεί αρχειακό υλικό στην περιοχή της Κολομβίας και στην πολιτεία του Μέριλαντ , τα Εθνικά Αρχεία της Μεγάλης Βρετανίας , τα Εθνικά Αρχεία της Σκωτίας και τα Εθνικά Αρχεία στην Ινδία (ΝΑΙ) , τα οποία βρίσκονται στο Νέο Δελχί . Παραδείγματα εκκλησιαστικών αρχείων αποτελούν το Μυστικό Αρχείο του Βατικανού , το αρχείο της Μονής του Monte Cassino , το αρχείο του Αβαείου της Φούλντα στο γερμανικό κρατίδιο της Έσσης , τα Αρχεία της Μοραβικής Εκκλησίας , η Ιστορική Βιβλιοθήκη και τα Αρχεία των Νοτίων Βαπτιστών και τέλος , τα Αρχεία των Ενωμένων Μεθοδιστών και το Ιστορικό Κέντρο της Ενωμένης Μεθοδιστικής Εκκλησίας . Παραδείγματα αρχείων τα

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

οποία δε μπορούν να ενταχθούν σε καμία κατηγορία είναι τα αρχεία των φυλών των ιθαγενών της Βορείου Αμερικής και τα αρχεία τα οποία τηρούν τα διάφορα μουσεία , προκειμένου να αποδείξουν τη χρονολογία κατά την οποία απέκτησαν τα διάφορα εκθέματα .

Όσον αφορά την Ελλάδα , η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας έχει στην κατοχή της αρχεία , τα οποία διακρίνονται σε δημόσια και σε ιδιωτικά . Επίσης , μέρος της αποτελεί το Ιστορικό Υπηρεσιακό Αρχείο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας . Τα δημόσια αρχεία της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας περιέχουν υλικό το οποίο εκτείνεται στο χρονικό διάστημα από το 17ο έως και τον 20ό αιώνα , σύμφωνα με την ιστοσελίδα του οργανισμού (www.nlg.gr) . Τα έγγραφα τα οποία περιέχει προέρχονται από κοινοτικές ή θρησκευτικές αρχές , από αρχές που συγκροτήθηκαν κατά την Επανάσταση του 1821 , από τα βασιλικά ανάκτορα , από δημόσιες υπηρεσίες , συμβολαιογράφους , υποθηκοφυλακεία , ελληνικές κοινότητες και ιδρύματα του εξωτερικού . Στα δημόσια αρχεία της ΕΒΕ υπάγονται το Αρχείο Επιτροπής Αγώνος , το Αρχείο της Βασιλικής Βιβλιοθήκης , το Αρχείο της Γραμματείας Ναυτικών , το Αρχείο του Λιβόρνου , το Αρχείο του Μονάχου , το Αρχείο Μνήμονος Ναυπλίας , το Αρχείο Νάξου και το Αρχείο του Ορφανοτροφείου Αιγίνης . Τα ιδιωτικά αρχεία της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας είναι αρχεία συλλόγων και συνεταιρισμών και αρχεία φυσικών προσώπων τα οποία άσκησαν ανώτατα πολιτειακά ή εκκλησιαστικά λειτουργήματα ή διακρίθηκαν σε τομείς των γραμμάτων και των τεχνών . Όπως συμβαίνει και με τα δημόσια αρχεία της ίδιας βιβλιοθήκης , αυτά καλύπτουν το χρονικό διάστημα από το 17ο έως και τον 20ό αιώνα . Στη συγκεκριμένη συλλογή περιλαμβάνονται το αρχείο Ασωπίου , το οποίο περιέχει την αλληλογραφία του καθηγητή Κωνσταντίνου Ασώπιου και του γιου του Ειρηναίου , το αρχείο Βικέλα , το οποίο περιέχει την αλληλογραφία του συγγραφέα Δημητρίου Βικέλα και της οικογένειάς του , το αρχείο Θεοδωράκη Γρίβα , το αρχείο του γραμματέα του (τότε) Οθωνείου Πανεπιστημίου Γκίκα Δοκού , το αρχείο του λογοτέχνη Αργύρη Εφταλιώτη , το Αρχείο Συνεταιρισμού Αγιάς ,

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

το αρχείο Πέτρου Ηπίτη , το Αρχείο Αινιάνος , το αρχείο του πολιτικού Γεωργίου Καφαντάρη , το αρχείο του Γεωργίου Κρέμου , το αρχείο του υιού Κοζάκη – Τυπάλδου , το αρχείο Κουμανούδη , το αρχείο του μουσικού Δημητρίου Λεβίδη , το αρχείο του στρατηγού Δημητρίου Μακρή , το αρχείο Μελετόπουλου , το αρχείο Νερούτσου , το αρχείο της Λένας Παππά , το αρχείο του Μιχαήλ Ροδά , το αρχείο του Άγγελου Σικελιανού , το αρχείο Σταύρου , το αρχείο Τζέτζη , το αρχείο Τυρνάβου , το αρχείο Θεόκλητου Φαρμακίδου , το αρχείο Φιλελληνικού Κομιτάτου Λονδίνου , το Αρχείο Φιλήμονος , το αρχείο Δημητρίου Χρηστίδη και το αρχείο Χότζη . Τέλος , όσον αφορά το Ιστορικό Υπηρεσιακό Αρχείο της ΕΒΕ , αυτό καταγράφει την πορεία της Εθνικής Βιβλιοθήκης στην πάροδο των χρόνων και τεκμηριώνει την απόκτηση και την προέλευση των συλλογών της . Το υλικό το οποίο περιέχει η Εθνική Βιβλιοθήκη ξεκινάει από το έτος 1834 , καθώς πριν από το έτος αυτό η Βιβλιοθήκη στεγαζόταν στο Ορφανοτροφείο της Αίγινας . Περιέχει υλικό από την αλληλογραφία της βιβλιοθήκης με φορείς και ιδιώτες εντός και εκτός συνόρων , από τις αγορές , τις δωρεές , τις ανταλλαγές , τις νόμιμες προσφορές και τις καταθέσεις , τη βιβλιοδεσία , το δανεισμό , τα οικονομικά στοιχεία , τις διεθνείς συνεργασίες , τους φακέλους προσωπικού , την εξυπηρέτηση του κοινού και το αρχείο του κάθε τμήματός της . Σε αντίθεση με τα ιδιωτικά και τα δημόσια αρχεία της ΕΒΕ , το Ιστορικό Υπηρεσιακό Αρχείο δεν είναι προσιτό από το κοινό προς το παρόν . ()

Επίσης , σχετικά με τον ελλαδικό χώρο αξίζει να αναφερθούν τα Γενικά Αρχεία του Κράτους . (ηλεκτρονική διεύθυνση : www.archives.gak.gr) . Η υπηρεσία αυτή δημιουργήθηκε επισήμως το 1914 από την κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου με την ψήφιση του νόμου 380 , ο οποίος αποτέλεσε πρωτοβουλία του λογοτέχνη Γιάννη Βλαχογιάννη και του καθηγητή Σπυρίδωνος Λάμπρου , ενώ έφορος ορίστηκε ο λαογράφος Νικόλαος Πολίτης . Η υπηρεσία αναδιοργανώθηκε το 1939 με το νόμο 2027 , ενώ το 1991 αναδιοργανώθηκε ξανά με το Ν. 1946 . Πλέον η κεντρική υπηρεσία στεγάζεται σε κτίριο στο Ψυχικό , ενώ διαθέτει και περιφερειακές υπηρεσίες στην πρωτεύουσα του κάθε Νομού (πηγή : Wikipedia) .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Συνολικά , οι περιφερειακές υπηρεσίες των Γενικών Αρχείων του Κράτους αποτελούνται από 3 διευθύνσεις , 54 τμήματα και 7 αρχειοφυλακεία . (gak.gr/index.php/el/arxiki-el/periferiakes) . Επίσης , αξίζει να αναφέρουμε τα Αρχεία της Εθνικής Παλιγγενεσίας , τα οποία η Βουλή των Ελλήνων έχει εκδόσει σε 25 τόμους , με τον πρώτο τόμο να εκδίδεται το 1857 και τον τελευταίο το 2012 . Εκτός από τα έγγραφα περιέχεται φωτογραφικό υλικό και ομοιότυπα χειρογράφων που αντιστοιχούν σε μεταγραμμένα έγγραφα (paligenesia.parliament.gr/domi.php) . Ένα άλλο παράδειγμα αποτελούν τα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ) , τα οποία σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα www.askiweb.eu , ιδρύθηκαν το 1992 από ιστορικούς , πολιτικούς επιστήμονες και άλλα στελέχη του χώρου της Ανανεωτικής Αριστεράς , με σκοπό τη διαφύλαξη του αρχείου του ΚΚΕ , του αρχείου του Ραδιοφωνικού Σταθμού «Ελεύθερη Ελλάδα – Φωνή της Αλήθειας» , του αρχείου του ΚΚΕ εσωτερικού , του αρχείου του κόμματος «Ελληνική Αριστερά» και του αρχείου της ΕΔΑ . Στην κατοχή της εταιρείας των ΑΣΚΙ βρίσκονται πλέον 5000000 έγγραφα , μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται αρχεία συνδικαλιστικών οργανώσεων , αρχεία από την Κυβέρνηση του Βουνού αλλά και από την κυβέρνηση της Μέσης Ανατολής , αρχεία από την περίοδο της Αντίστασης και του Εμφυλίου Πολέμου , αρχεία από την περίοδο του Μεσοπολέμου σχετικά με το προσφυγικό ζήτημα , καθώς και συλλογές σημαντικών προσωπικοτήτων της Αριστεράς , όπως του Λεωνίδα Κύρκου , του Μιχάλη Παπαγιαννάκη και του Αλέξανδρου Σβώλου .

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο θα αναφερθούμε στα Ιστορικά Αρχεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου . Τα αρχεία αυτά περιέχουν τα επίσημα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από την ίδρυσή του , το 1952 και είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για τους ερευνητές οι οποίοι επιθυμούν να μελετήσουν την ιστορία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης εν γένει . Διαδικτυακά είναι διαθέσιμες προφορικές συνεντεύξεις των Προέδρων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου , ενώ στη σχετική ιστοσελίδα μπορούν να βρεθούν και άρθρα για την ιστορία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (www.europarl.europa.eu) . Τέλος , αξίζει να γίνει μία αναφορά στα Ιστορικά Αρχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης , τα οποία βρίσκονται στην κατοχή του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημιακού

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Ινστιτούτου. Τα ιστορικά αρχεία της ΕΕ ιδρύθηκαν το 1983 και έχουν ως αποστολή τους τη διαφύλαξη και την παροχή πρόσβασης για ερευνητικούς σκοπούς σε αρχειακό υλικό το οποίο έχει διαφυλαχθεί από τους θεσμούς της ΕΕ, καθώς και να συλλέξει τα ιδιωτικά έγγραφα των ατόμων, των κινημάτων και των οργανισμών οι οποίοι εμπλέκονται στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Επίσης, ένας άλλος σκοπός της υπηρεσίας αυτής είναι «να διευκολύνει την έρευνα για την ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να προάγει το δημόσιο ενδιαφέρον για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και να ενισχύσει τη διαφάνεια στη λειτουργία των θεσμών της ΕΕ» (www.eui.eu). Περιλαμβάνει μεταξύ άλλων αρχειακά αποθετήρια, βιβλία και αποδεικτικά έγγραφα καθώς και σχετική οπτικοακουστική συλλογή.

Β. Ρύθμιση της πρόσβασης στα αρχεία στην ευρωπαϊκή νομοθεσία

Η σοβαρότητα του ζητήματος της προστασίας των προσωπικών δεδομένων των υποκειμένων, τα οποία περιέχονται στις ποικίλες αρχειακές συλλογές, δημιούργησε την ανάγκη για την ύπαρξη νομοθεσίας η οποία θα ρυθμίζει την πρόσβαση των ερευνητών αλλά και του κοινού στο αρχειακό υλικό, τόσο στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και στο εσωτερικό της κάθε χώρας.

Καταρχήν, όσον αφορά το ευρωπαϊκό επίπεδο, το άρθρο 5 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης επισημαίνει ότι οι εργαζόμενοι οι οποίοι ασχολούνται με τη δημιουργία αρχειακών συλλογών είναι υποχρεωμένοι, εφαρμόζοντας την αρχή της διαφάνειας (transparency), να δημοσιεύουν ξεκάθαρες και κατανοητές από το κοινό αλλά και από τα υποκείμενα των δεδομένων αυτών πληροφορίες σχετικά με την αποστολή τους, την

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

αιτία για την οποία είναι απαραίτητο να επεξεργαστούν προσωπικά δεδομένα , τον τρόπο ή τους τρόπους με τους οποίους πραγματοποιείται αυτή η επεξεργασία , και τέλος , για τις δυνατότητες πρόσβασης των υποκειμένων στα προσωπικά τους δεδομένα . Επιπλέον , σύμφωνα με την αρχή της ακεραιότητας (integrity) , οι υπεύθυνοι για την αρχειοθέτηση καλούνται να καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την πρόληψη της απώλειας εγγράφων τα οποία περιέχουν προσωπικά δεδομένα , αφού κάτι τέτοιο θα συνιστούσε παραβίαση όχι μόνο των δεοντολογικών αρχών του επαγγέλματος του αρχειοθέτη , αλλά και της νομοθεσίας περί αρχείων και του ίδιου του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (Guidance on Data Protection for Archive Services , p. 8 – 9) .

Σε γενικές γραμμές , ένας από τους βασικότερους στόχους του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι να παρέχει στα υποκείμενα έλεγχο επί των προσωπικών τους δεδομένων . Στα δικαιώματα που παρέχει συμπεριλαμβάνονται , εκτός από τα προαναφερθέντα δικαιώματα των υποκειμένων στη γνώση των δεδομένων τα οποία γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας , στη γνώση των αιτιών αυτής της επεξεργασίας και στην πρόσβαση σε αυτά και το δικαίωμα της διαγραφής και της μεταφοράς τους (άρθρο 15 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων) . Σχετικά με τη φορητότητα (portability) των δεδομένων , αναγνωρίζεται ότι το υποκείμενο αυτών έχει τη δυνατότητα να μεταφέρει τα δεδομένα του άμεσα από τον έναν ελεγκτή στον άλλον , εφόσον κάτι τέτοιο είναι τεχνολογικά δυνατόν , κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 20 (Guidance on Data Protection Archives , p. 20) . Εκτός από αυτό , το άρθρο 16 του ιδίου Κανονισμού αναγνωρίζει στα υποκείμενα το δικαίωμα να αιτηθούν τη διόρθωση των δεδομένων τους στην περίπτωση κατά την οποία αυτά είναι ανακριβή ή τη συμπλήρωσή τους , αν αυτά κριθούν ως ανεπαρκή . Προκειμένου ωστόσο να διασφαλιστεί η ακεραιότητα του αρχειακού υλικού , η νομοθεσία προτείνει η διόρθωση να γίνεται με «την παροχή ενός συμπληρωματικού ισχυρισμού» και όχι με τη μεταβολή του ίδιου του υλικού (Guidance on Data Protection for Archive Services , p. 17) .

Ωστόσο , σε αυτά τα δικαιώματα προβλέπονται κάποιες εξαιρέσεις , μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνεται και η επεξεργασία με στόχο την αρχειοθέτηση για το δημόσιο συμφέρον , εξαίρεση την

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

οποία ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων εισάγει ευθέως στα άρθρα 14 και 17 (Guidance on Data protection for Archive Services , p. 15) . Με τον όρο «επεξεργασία» νοείται κατά το άρθρο 4 του Κανονισμού κάθε ενέργεια , η οποία διεξάγεται σε προσωπικά δεδομένα , είτε με αυτοματοποιημένα μέσα είτε χωρίς αυτά . Κατά τον Κανονισμό γενικότερα παραδείγματα τέτοιων ενεργειών συνιστούν η συλλογή εγγράφων τα οποία περιέχουν προσωπικά δεδομένα , με σκοπό τη μόνιμη διατήρησή τους , η μεταφορά τους σε κάποιον οργανισμό ο οποίος συλλέγει αρχεία , η ταξινόμηση , η περιγραφή τους και η διαθεσιμότητά τους στο κοινό .

Οι οργανισμοί οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με την εργασία της «αρχειοθέτησης για λόγους δημοσίου συμφέροντος» είναι σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην αιτιολογική σκέψη 158 τα Εθνικά Αρχεία του κάθε κράτους , άλλα δημόσια ιστορικά αρχεία , τα Ιστορικά Αρχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και άλλοι οργανισμοί οι οποίοι έχουν την αποστολή να αποκτούν , να διατηρούν και να παρέχουν πρόσβαση σε αρχειακό υλικό το οποίο αφορά το «γενικό δημόσιο συμφέρον » . Αυτό σημαίνει ότι οι οντότητες εκείνες οι οποίες διαφυλάσσουν αρχεία , χωρίς όμως να έχουν κάποια νομική υποχρέωση να τα αποκτήσουν οι ίδιες , δεν εμπίπτουν στον ορισμό της αιτιολογικής σκέψης 158 .

Ως μέσα για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των υποκειμένων , ιδιαίτερα όσων εξ αυτών έχουν χαρακτηριστεί ως ευαίσθητα , προτείνεται η ψευδωνυμοποίηση των δεδομένων , δηλαδή η αντικατάσταση της πραγματικής ονομασίας του υποκειμένου με ένα ψευδώνυμο . Προϋπόθεση είναι μία τέτοια παρέμβαση να μην αποτελεί εμπόδιο για την επίτευξη των σκοπών επεξεργασίας . Η τεχνική αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο της ευρύτερης πρακτικής της ελαχιστοποίησης δεδομένων (data minimization) , η οποία ρυθμίζεται από το άρθρο 89(1) του Κανονισμού , το οποίο προσδιορίζει τα απαραίτητα για την εφαρμογή της αρχής αυτής τεχνικά και οργανωτικά μέτρα (Guidance on Data Protection for Archive Services , p. 15) .

Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων ορίζει ρητά ότι ο ελεγκτής (controller) , δηλαδή εκείνο το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η δημόσια αρχή ή κάποιο άλλο σώμα το οποίο , είτε από μόνο

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

του , είτε από κοινού με άλλους , προσδιορίζει τους σκοπούς και τα μέσα επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων κατά τα αναφερόμενα στο άρθρο 4 του Κανονισμού , υποχρεούται να παρέχει στα υποκείμενα των δεδομένων συγκεκριμένες και σαφείς πληροφορίες σχετικά με την επεξεργασία την οποία διεξάγει . Όμως προβλέπεται από το άρθρο 14 μία εξαίρεση όταν κάτι τέτοιο είτε θα ήταν αδύνατο , είτε θα απαιτούσε δυσανάλογη προσπάθεια . Στις περιπτώσεις αυτές προτείνεται ως γενική εναλλακτική λύση η δημοσιοποίηση των σχετικών πληροφοριών στην ιστοσελίδα του αρχειακού οργανισμού . Σε κάποιες περιπτώσεις θεωρούνται αναγκαίες κάποιες πιο εστιασμένες ενέργειες πληροφόρησης , όπως είναι η αποστολή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στα υποκείμενα των δεδομένων ξεχωριστά (Guidance on Data Protection for Archive Services , p. 16) .

Επίσης , το άρθρο 17 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων κατοχυρώνει το δικαίωμα των υποκειμένων να αιτηθούν τη διαγραφή των δεδομένων τους (right to erasure) , ως απόρροια του κατοχυρωθέντος το 2012 δικαιώματος στη λήθη (right to be forgotten) . Στο ίδιο άρθρο όμως , και συγκεκριμένα στην παράγραφο 3 , προβλέπεται εξαίρεση στην περίπτωση κατά την οποία η επεξεργασία είναι απαραίτητη για σκοπούς αρχειοθέτησης για το δημόσιο συμφέρον . Η διαγραφή προσωπικών δεδομένων τα οποία περιέχονται σε έγγραφα αρχείων θα καθιστούσε αδύνατη την εκπλήρωση της αποστολής τους σε αρκετές περιπτώσεις . Ωστόσο , η αφαίρεση διαδικτυακών συνδέσμων προς ένα όνομα , η ψευδωνυμοποίηση ή ακόμη και η ανωνυμοποίηση κάποιων αρχείων (στη διαδικτυακή τους έκδοση) θεωρούνται κατάλληλα μέτρα , τα οποία δεν θίγουν την ανάγκη για τη διατήρηση της ακεραιότητας (integrity) του αρχειακού υλικού . Μία άλλη πιθανή λύση θα μπορούσε να είναι η δημοσίευση των αρχείων τα οποία περιέχουν προσωπικά δεδομένα σε μία περιοχή περιορισμένης πρόσβασης στις ιστοσελίδες τους , η οποία δεν είναι προσιτή από της μηχανές αναζήτησης (Guidance on Data Protection for Archive Services , p. 18) .

Εκτός από τα δικαιώματα τα οποία προαναφέρθηκαν , ο Κανονισμός αναγνωρίζει το δικαίωμα των ατόμων στον περιορισμό της διαδικασίας (άρθρο 18) και στην έκφραση αντίρρησης στην επεξεργασία των δεδομένων τους (άρθρο 21) . Όσον αφορά το πρώτο

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

, οι ιδιαίτεροι όροι περιγράφονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 18 , χωρίς όμως να εμποδίζεται η αποθήκευση προσωπικών δεδομένων , όπως υπογραμμίζει η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου . Όσον αφορά το δεύτερο , στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 21 αναγνωρίζεται ρητά το δικαίωμα των υποκειμένων να αντιτεθούν στην επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων , ακόμη και αν κάτι τέτοιο είναι απαραίτητο για την εκτέλεση ενός έργου χρήσιμου για το δημόσιο συμφέρον . Ωστόσο , δεν απουσιάζουν και περιπτώσεις εξαιρέσεων , όπως φαίνεται στο ίδιο άρθρο , τις οποίες ο Κανονισμός αφήνει στη διακριτική ευχέρεια των εθνικών νομοθετών . Κατά το άρθρο 19 οι ελεγκτές των δεδομένων έχουν την υποχρέωση να γνωστοποιούν σε όλους τους παραλήπτες των δεδομένων κάθε διόρθωση , διαγραφή προσωπικών δεδομένων ή περιορισμό της επεξεργασίας τους . Ωστόσο , υπογραμμίζεται ότι η εθνική νομοθεσία του κάθε κράτους – μέλους δύναται να εισάγει εξαιρέσεις από τα δικαιώματα της διόρθωσης , της διαγραφής και του περιορισμού της επεξεργασίας , καθώς επίσης και εξαιρέσεις από την υποχρέωση της ειδοποίησης των παραληπτών στην περίπτωση κατά την οποία διενεργείται αρχειοθέτηση για λόγους δημοσίου συμφέροντος (άρθρο 89 (3)) .

Σχετικά με τις θεωρούμενες ως «ευαίσθητες» κατηγορίες προσωπικών δεδομένων , η αποκάλυψη των οποίων κρίνεται ότι θα θέσει σε κίνδυνο τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων , η πρώτη παράγραφος του άρθρου 9 απαγορεύει την επεξεργασία τους . Πρόκειται για εκείνα τα δεδομένα τα οποία αφορούν φυλετική ή εθνική καταγωγή , πολιτικές , θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις , συμμετοχή σε συνδικαλιστικές οργανώσεις , επεξεργασία γενετικών και βιομετρικών δεδομένων με σκοπό να ταυτοποιηθεί ένα φυσικό πρόσωπο , καθώς και δεδομένα σχετικά με την υγεία ή σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό ενός φυσικού προσώπου . Παρ’ όλ’ αυτά , ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων ορίζει ότι τα ευαίσθητα δεδομένα δύνανται να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας υπό όρους , εφόσον η επεξεργασία είναι απαραίτητη για σκοπούς αρχειοθέτησης οι οποίοι εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον .

Όσον αφορά τα δεδομένα τα οποία αφορούν ποινικές διώξεις και καταδίκες , το άρθρο 10 αναφέρει ξεκάθαρα ότι μία τέτοια

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

επεξεργασία επιτρέπεται μόνο υπό την εποπτεία μίας επίσημης αρχής , εφόσον η επεξεργασία έχει εξουσιοδοτηθεί είτε από την εθνική είτε από την ενωσιακή νομοθεσία και εφόσον ο νόμος παρέχει εγγύηση για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων . Στις περισσότερες χώρες οι αποφάσεις των δικαστηρίων , τα δικαστικά αρχεία και τα έγγραφα των φυλακών μετά από 20 έως 30 έτη μεταφέρονται είτε στα Εθνικά Αρχεία είτε σε άλλες αρχειακές υπηρεσίες , οι οποίες τα επεξεργάζονται ποικιλοτρόπως , δηλαδή τα συγκεντρώνουν , τα μεταφέρουν σε αποθετήρια , τα περιγράφουν και τα διαθέτουν στους ερευνητές . Στην περίπτωση της δημοσίευσης στο Διαδίκτυο , εφόσον τα υποκείμενα των δεδομένων βρίσκονται εν ζωή ακόμη , ή υπάρχει μεγάλη πιθανότητα για κάτι τέτοιο , συνιστάται η δημοσίευσή τους σε περιοχές περιορισμένης πρόσβασης , η ψευδωνυμοποίηση ή ακόμη και η ανωνυμοποίησή τους .

Κλείνοντας , θα αναφερθούμε συνοπτικά σε κάποια μέτρα τα οποία προβλέπονται από τον Κανονισμό και συγκεκριμένα από τα άρθρα 32 , 33 και 34 αυτού σχετικά με την ασφάλεια των προσωπικών δεδομένων , καθώς και σε ζητήματα διαφάνειας στην επεξεργασία των δεδομένων . Καταρχήν , σύμφωνα με την αρχή της ασφάλειας , ο ελεγκτής και ο επεξεργαστής υποχρεούνται να λάβουν όλα τα απαραίτητα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ένα επίπεδο ασφάλειας ανάλογο με τον κίνδυνο , σύμφωνα με τη διατύπωση του άρθρου 32 . Αυτό θα γίνει αφού ληφθούν υπόψη τόσο οι δυνατότητες όσο και το κόστος των πιθανών μέτρων , τα οποία πρέπει πάντοτε να είναι ανάλογα των περιστάσεων (Guidance on Data Protection for Archive Services , p. 24) . Η ακριβής φύση των μέτρων δεν προσδιορίζεται στο Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων . Στις περιπτώσεις ρηγμάτων στα προσωπικά δεδομένα το άρθρο 33 του Κανονισμού προβλέπει ένα σύστημα ειδοποίησης . Τα ρήγματα στην ασφάλεια , τα οποία οδηγούν σε μία σειρά ανεπιθύμητων αποτελεσμάτων , όπως είναι η καταστροφή , η απώλεια , η αλλαγή , η μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα ή η μη εξουσιοδοτημένη αποκάλυψη αυτών πρέπει να γνωστοποιούνται στην επιβλέπουσα Αρχή εντός 72 ωρών . Επίσης , σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 34 , οι υπεύθυνοι υποχρεούνται να ενημερώσουν σχετικά το υποκείμενο των

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

δεδομένων αν κάτι τέτοιο θα έθετε σε μεγάλο κίνδυνο τα δικαιώματα και τις ελευθερίες τους , εκτός αν μία τέτοια ενημέρωση θα απαιτούσε δυσανάλογη προσπάθεια , οπότε προκρίνεται η χρήση άλλων μέσων , λ.χ. ηλεκτρονική αλληλογραφία . Σε κάποιες περιπτώσεις κρίνεται απαραίτητη η εκπόνηση μίας Αξιολόγησης Αντικτύπου Προστασίας Δεδομένων (DPIA) . Αυτό συμβαίνει εφόσον υπάρχει μεγάλη πιθανότητα η φύση των δεδομένων ή της επεξεργασίας τους να δημιουργήσει πρόβλημα για το υποκείμενο των δεδομένων , δηλαδή όταν τα δεδομένα είναι σχετικά με ποινικές καταδίκες ή όταν ανήκουν σε κατηγορίες οι οποίες έχουν κριθεί ως ευαίσθητες . Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων πρέπει να ειδοποιηθεί σχετικά αν η αξιολόγηση καταδείξει ότι η επεξεργασία θα δημιουργούσε υψηλό κίνδυνο αν ο ελεγκτής δε λάβει τα κατάλληλα μέτρα για να τον μειώσει .

Τέλος , όσον αφορά τα αρχεία δραστηριοτήτων επεξεργασίας , αυτή η υποχρέωση προβλέπεται από την παράγραφο 1 του άρθρου 30 του Κανονισμού . Εξαιρούνται οι επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούν λιγότερους από 250 εργαζόμενους , εκτός αν η επεξεργασία κρίνεται ως υψηλού κινδύνου , αν γίνεται συστηματικά ή αν πρόκειται για ειδικές κατηγορίες δεδομένων . Τα αρχεία πρέπει να περιλαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με το όνομα και τα στοιχεία επικοινωνίας της αρχειακής υπηρεσίας , και άλλων οργανισμών , αν κάτι τέτοιο είναι απαραίτητο , τους σκοπούς της επεξεργασίας , τις κατηγορίες των προσωπικών δεδομένων , τις ημερομηνίες κατά τις οποίες πρέπει τα δεδομένα να διαγραφούν , τις κατηγορίες των παραληπτών και τα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα ασφαλείας (Guidance on Data Protection for Archive Services , p. 30) .

Γ. Ρύθμιση της πρόσβασης στα αρχεία στην ελληνική νομοθεσία

Όσον αφορά τις προβλέψεις της ελληνικής νομοθεσίας σχετικά με την πρόσβαση των ειδικών ερευνητών αλλά και του ευρύτερου κοινού στα διάφορα αρχεία , κρίνεται απαραίτητο να επισημάνουμε ότι στο Σύνταγμα του 2001 κατοχυρώνεται τόσο η προστασία του δικαιώματος της πληροφόρησης όσο και η προστασία των προσωπικών δεδομένων . Μέρος του δικαιώματος στην πληροφόρηση , το οποίο κατοχυρώνεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 5 Α του

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Συντάγματος και συνάγεται ερμηνευτικά από την παράγραφο 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος , αποτελεί και το δικαίωμα της πρόσβασης στα αρχεία , όπως αναφέρει η Μήτρου (Προστασία Προσωπικών Δεδομένων και Δικαίωμα Πρόσβασης στα Αρχεία , σελ. 3) . Η πρόσβαση στα αρχεία , τα οποία αποτελούν πηγή πληροφόρησης , συγκαταλέγεται στα μέσα ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής των πολιτών στη δημόσια ζωή . Κατά τη Μήτρου (σελ. 3 , ό.π.) το γεγονός ότι πλέον δεν υπάρχει η ανάγκη να επικαλεστεί κάποιος έννομο προσωπικό συμφέρον για να αιτηθεί την πρόσβαση σε κάποιο αρχείο μας δείχνει ότι πλέον δίνεται μεγαλύτερη σημασία στην πληροφόρηση του πολίτη για να είναι σε θέση να συμμετέχει στη διαμόρφωση των αποφάσεων οι οποίες τον αφορούν . Επιπλέον , όπως αναφέρει η Παναγοπούλου – Κουτνατζή (Έρευνα σε ιστορικές πηγές και προστασία της πληροφορίας , σελ. 2) , η παράγραφος 1 του άρθρου 16 του Συντάγματος του 2001 κατοχυρώνει την ελευθερία της έρευνας . Στην ελευθερία της έρευνας συμπεριλαμβάνεται και η ελευθερία επιλογής της μεθόδου ή των μεθόδων της έρευνας , μία από τις οποίες μπορεί να είναι και η έρευνα σε αρχειακό υλικό .

Ωστόσο , τόσο το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία , όσο και το δικαίωμα στην έρευνα , δε συνεπάγονται την άνευ περιορισμών πρόσβαση σε οποιοδήποτε υλικό . Κατά τη Μήτρου (σελ. 4 , ό.π.) , το δικαίωμα στην πληροφόρηση βρίσκεται αναπόφευκτα σε ένταση με την έννοια του απορρήτου . Το απόρρητο μπορεί να αφορά είτε ζητήματα σχετικά με το δημόσιο συμφέρον είτε την προστασία ατομικών δικαιωμάτων και ιδιωτικών έννομων συμφερόντων . Μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1960 στο μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης η έννοια του απορρήτου ήταν κυρίαρχη , με μοναδική εξαίρεση τις χώρες της Σκανδιναβίας (Η πρόσβαση στα αρχεία Δυνατότητες , δεοντολογία , απόρρητο , σελ. 409 – 410) . Αυτή η αντίληψη άλλαξε στην πορεία , καθώς έγινε κατανοητή η καθοριστική σημασία της πληροφόρησης για τη συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων .

Στην ελληνική έννομη τάξη η πρώτη ρύθμιση σχετικά με την πρόσβαση στα αρχεία τα οποία τηρεί το κράτος ήταν ο νόμος 1599 του 1986 . Οι ρυθμίσεις του νόμου αυτού αφορούν το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων , όμως οι κανόνες του αποκτούν

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ισχύ και για την πρόσβαση στα αρχεία γενικότερα . Επιπλέον , με το άρθρο 16 του νόμου αυτού για πρώτη φορά αποσυνδέεται το δικαίωμα της πρόσβασης στα αρχεία από την προϋπόθεση επίκλησης έννομου προσωπικού συμφέροντος . Ωστόσο , το δικαίωμα πρόσβασης το οποίο παρέχει ο συγκεκριμένος νόμος περιορίζεται από τα λεγόμενα «απόρρητα» . Πρόκειται για τις απαγορεύσεις πρόσβασης οι οποίες προβλέπονται από το νόμο 1599 / 86 και διακρίνονται σε σχετικές και απόλυτες . Περιπτώσεις σχετικής απαγόρευσης είναι εκείνες οι οποίες αφορούν το απόρρητο των συζητήσεων του Υπουργικού Συμβουλίου και εν γένει των κυβερνητικών οργάνων αλλά και εκείνες οι οποίες αφορούν μία σειρά από απόρρητα , συγκεκριμένα τα απόρρητα της εθνικής άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής , το απόρρητο της δημόσιας πίστης και του νομίσματος , το απόρρητο της κρατικής ασφάλειας και της δημόσιας τάξης και τέλος το εμπορικό , το τραπεζικό και το βιομηχανικό απόρρητο (Μήτρου , σελ. 411 , ό. π.) . Σε αυτά τα απόρρητα δύναται να προστεθεί και κάθε άλλο απόρρητο το οποίο προβλέπεται από τις δικαστικές διατάξεις . Επίσης προβλέπεται ο περιορισμός της πρόσβασης στα διοικητικά αρχεία για λόγους «εθνικού συμφέροντος» . Πρόκειται για σχετική απαγόρευση , καθώς τα αρμόδια δικαστήρια καλούνται να προβούν σε κατά περίπτωση στάθμιση των αντικρουόμενων αγαθών , δηλαδή αφενός του δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφορία και αφετέρου του δημοσίου συμφέροντος .

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούμε εκτενέστερα στην έννοια της στάθμισης των αντικρουόμενων συμφερόντων . Η στάθμιση των αντικρουόμενων συμφερόντων πραγματοποιείται με βάση την αρχή της αναλογικότητας , την οποία εισήγαγε στην Ελλάδα η Δήμητρα Κοντόγιωργα – Θεοχαροπούλου . Σύμφωνα με την αρχή αυτήν , πρέπει κατά περίπτωση να αναζητείται η αρμονία μεταξύ των διαφόρων συμφερόντων , αφού ληφθεί υπόψη το σύνολο αυτών . Η αρχή της αναλογικότητας βασίζεται στη φιλοσοφία του ωφελιμισμού , η οποία προκρίνει την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ωφέλεια για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό ατόμων . Επομένως , μπορούμε εύλογα να υποθέσουμε ότι στην περίπτωση των αρχείων η απαγόρευση της πρόσβασης εξυπηρετεί την προστασία του δημοσίου συμφέροντος , του «εθνικού συμφέροντος» , όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο νόμο 1946 / 91 . Αντιθέτως , αν επιτραπεί η πρόσβαση

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

στα αρχεία , προστατεύεται το δικαίωμα των πολιτών για πρόσβαση στην πληροφορία , υπάρχει όμως το ενδεχόμενο να πληγεί το δημόσιο συμφέρον .

Η απόλυτη απαγόρευση πρόσβασης προβλέπεται από το νόμο 1599/86 στις περιπτώσεις κατά τις οποίες διακυβεύεται η προστασία της ιδιωτικής ή της οικογενειακής ζωής τρίτων . Η συγκεκριμένη απαγόρευση εδράζεται στο άρθρο 9 του ελληνικού Συντάγματος , το οποίο προσδιορίζει την ιδιωτική ζωή , μαζί με την οικογενειακή ζωή , ως «απαραβίαστη» . Διαστάσεις της ιδιωτικής ζωής οι οποίες έχουν προταθεί τα τελευταία 100 χρόνια είναι το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή , ο περιορισμός της προσβασιμότητας , ο αποκλειστικός έλεγχος της πρόσβασης στον ιδιωτικό χώρο ενός ατόμου , ο περιορισμός της παρεμβατικότητας (intrusiveness) στο ελάχιστο δυνατό , η προστασία της εχεμύθειας , το δικαίωμα στο απόρρητο , το δικαίωμα στην απόλαυση της μοναξιάς και τέλος τα δικαιώματα της ιδιωτικότητας , της ανωνυμίας και της απόσυρσης (Μήτρου , Προστασία προσωπικών δεδομένων και δικαίωμα πρόσβασης στα αρχεία , σελ. 210) . Επομένως , σύμφωνα με το συγκεκριμένο νόμο , όταν συγκρούονται το δικαίωμα της πρόσβασης του κοινού στην πληροφορία και το δικαίωμα της προστασίας της πληροφορίας , στην περίπτωση κατά την οποία αυτή αφορά την ιδιωτική ή την οικογενειακή ζωή κάποιου , φαίνεται να υπερτερεί το δεύτερο .

Είναι αξιοσημείωτο ότι ο αναθεωρητικός νομοθέτης του Συντάγματος του 2001 δεν κάνει λόγο για «απόρρητα» , αλλά για περιορισμούς στο δικαίωμα της πληροφόρησης , για τους οποίους μάλιστα αναφέρεται ρητά ότι πρέπει να είναι «απολύτως αναγκαίοι» . Η διατύπωση αυτή , όπως επισημαίνει η Μήτρου (ό.π. , σελ. 212) , δείχνει ότι ο νομοθέτης θέλει να δώσει προβάδισμα στην ελευθερία της πληροφόρησης , σε αντίθεση με τις πρακτικές των παλαιότερων δεκαετιών .

Το 1997 ψηφίστηκε από το ελληνικό Κοινοβούλιο ο νόμος 2497 / 97 , ο οποίος ρυθμίζει την επεξεργασία των πληροφοριών οι οποίες αναφέρονται σε πρόσωπα , είτε προσδιορισμένα , είτε δυνάμενα να προσδιορισθούν , προκειμένου να προστατέψει τα άτομα από την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων . Αξίζει να επισημανθεί ότι ο συγκεκριμένος νόμος προβλέπει τις ίδιες

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ρυθμίσεις τόσο για τα αρχεία του δημοσίου , όσο και για τα αρχεία του ιδιωτικού τομέα . Ο νόμος αυτός αφορά όλες τις μορφές εργασίας επί μίας συλλογής αρχείων κατά τις οποίες συλλέγονται ή χρησιμοποιούνται προσωπικά δεδομένα , συμπεριλαμβανομένων της συλλογής , της καταχώρισης , της αποθήκευσης , της διαβίβασης και της συσχέτισης των διαφόρων εγγράφων (Μήτρου , Η πρόσβαση στα αρχεία : Δυνατότητες , δεοντολογία , απόρρητο , σελ. 415) . Η σημαντικότερη διαφοροποίηση του συγκεκριμένου νόμου σε σχέση με προηγούμενες ρυθμίσεις είναι η εισαγωγή αυστηρότερων προϋποθέσεων επεξεργασίας για κάποιες κατηγορίες δεδομένων , τα οποία προσδιορίστηκαν ως «ευαίσθητα» . Η επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων είναι νόμιμη μόνο εφόσον το υποκείμενο των δεδομένων αυτών έχει ερωτηθεί σχετικά και έχει δώσει τη γραπτή συγκατάθεσή του ή εφόσον είναι απαραίτητη για τη διαφύλαξη κάποιου ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων ή για την υπεράσπιση του υποκειμένου των δεδομένων ενώπιον δικαστηρίου . Επίσης , ο ίδιος νόμος επιτρέπει τη συλλογή και την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των υποκειμένων όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο προκειμένου να τηρηθούν ιατρικά αρχεία , να εξυπηρετηθούν οι σκοποί της εθνικής ασφάλειας , ερευνητικοί και επιστημονικοί σκοποί και για την άσκηση της ελευθερίας πληροφόρησης (με κάποιους περιορισμούς στην τελευταία περίπτωση) .

Το 1999 ψηφίστηκε ο νόμος 2690 / 99 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας , ο οποίος ρυθμίζει την πρόσβαση στα λεγόμενα ενεργά αρχεία , δηλαδή στα αρχεία τα οποία χρησιμοποιεί ένας συγκεκριμένος οργανισμός προκειμένου να ανταποκριθεί στις τρέχουσες υποθέσεις του . Το άρθρο 5 του συγκεκριμένου νόμου ορίζει πως οποιοσδήποτε έχει δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα , όχι όμως και σε ιδιωτικά έγγραφα δημοσίων υπηρεσιών , αφού στην τελευταία περίπτωση ο ενδιαφερόμενος υποχρεούται να αποδείξει την ύπαρξη εννόμου συμφέροντος . Σε κάθε περίπτωση η πρόσβαση απαγορεύεται όταν πρόκειται για έγγραφα τα οποία περιέχουν στοιχεία για την ιδιωτική ή την οικογενειακή ζωή τρίτων , αφού πρόκειται για «απόρρητα» ή περιορισμούς σύμφωνα με τον αναθεωρητικό νομοθέτη του Συντάγματος του 2001 .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε κάποιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις σχετικών δικαστικών αποφάσεων . Καταρχήν μπορούμε να αναφέρουμε την απόφαση της 11.7.2000 της ελληνικής Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα , κατά την οποία δεν επετράπη η παροχή των στοιχείων κάποιων τυφλών ατόμων , τα οποία λάμβαναν αναπηρικό επίδομα , σε συλλόγους τυφλών . Η αιτιολογία της απόφασης ήταν ότι τα στοιχεία αυτά , τα οποία αναγράφονται σε έγγραφα , εμπίπτουν στο χώρο της ιδιωτικής ζωής των ατόμων αυτών και επομένως δε μπορεί να εφαρμοστεί το δικαίωμα πρόσβασης , το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 5 του νόμου 2690 του 1999 . Μία άλλη περίπτωση είναι αυτή κατά την οποία το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους έκρινε ότι δε δύνανται να ανακοινωθούν τα αντίγραφα των πρακτικών του Συλλόγου των Διδασκόντων ενός σχολείου κατά τα έτη 1945 – 1970 με την αιτιολογία ότι περιέχει στοιχεία από τη σχολική ζωή των μαθητών , η οποία θεωρείται τμήμα της ιδιωτικής τους ζωής . Επίσης , η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα έκρινε ότι δε νομιμοποιείται το αίτημα εκδοτικού οίκου στο Σύλλογο των Αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής για παροχή στοιχείων τα οποία δύνανται να θεωρηθούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (λ. χ. ονοματεπώνυμο , έτος γέννησης) , προκειμένου να τα χρησιμοποιήσει στην έκδοση σχετικού βιβλίου , το οποίο θα παρουσιάζει τους αποφοίτους της Σχολής και τις δραστηριότητές τους . Αιτιολογία της απόφασης ήταν ότι υπερτερεί το συμφέρον του αποφοίτου , ο οποίος για οποιονδήποτε λόγο δεν επιθυμεί τη δημοσιοποίηση των στοιχείων του . Μία ακόμη περίπτωση αφορά την καταδικαστική απόφαση της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων στην υπόθεση 100 / 2001 . Σε αυτήν ο καταγγέλων Ν.Σ. στρεφόταν κατά του δημάρχου Έδεσσας , επειδή ο τελευταίος δε δέχθηκε να του χορηγήσει στοιχεία Δημοτολογίου σχετικά με πρώην δημότες της περιοχής , γεννηθέντες πριν το 1930 , από τους οποίους αφαιρέθηκε η ελληνική ιθαγένεια μετά το 1945 . Ο Ν. Σ. υποστήριξε το αίτημά του με το επιχείρημα ότι καθώς έχουν παρέλθει 30 έτη από τη δημιουργία των συγκεκριμένων αρχείων αυτά πρέπει να διατεθούν υποχρεωτικά για μελέτη σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 1 του άρθρου 42 του νόμου 1946 / 91 , ο οποίος ρυθμίζει την πρόσβαση στα Γενικά Αρχεία του Κράτους . Η ΑΠΔΠΧ , αν και άφησε στην αρμοδιότητα των

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΓΑΚ την τελική απόφαση για τη διάθεση των αρχείων , αποφάσισε ότι τα στοιχεία του Δημοτολογίου δε μπορούν να διατεθούν στον αιτούντα Ν. Σ. , καθώς αποκαλύπτουν προσωπικά δεδομένα τα οποία θεωρούνται «ευαίσθητα» . Επίσης , η Αρχή επισήμανε ότι δεν προκύπτει πουθενά από την ισχύουσα νομοθεσία η άρση του απορρήτου μετά την πάροδο τριάντα ετών και ότι κάτι τέτοιο ισχύει μόνο για τα έγγραφα που περιέχονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους . Ακόμη , αξίζει να αναφέρουμε την απόφαση 37/06 σύμφωνα με την οποία η ΑΠΔΠΧ επέβαλλε να καταστραφεί ένα αρχείο το οποίο αναφερόταν στη σύγκρουση αντιστασιακών ομάδων κατά την περίοδο της Κατοχής . Η καταστροφή αυτού του αρχείου έπρεπε , σύμφωνα με τη δικαστική απόφαση , να γίνει έξι μήνες μετά την ολοκλήρωση του διδακτορικού της ερευνήτριας και το πολύ πέντε έτη αργότερα . Τέλος , μπορούμε να αναφέρουμε την απόφαση 50 / 2005 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα , η οποία έκρινε ότι ο υποψήφιος διδάκτορας Δ. Κ. δικαιούται να έχει πρόσβαση σε αρχείο του Ειδικού Δικαστηρίου Δωσιλόγων , το οποίο τηρείται στο Εφετείο Αθηνών και στα Γενικά Αρχεία του Κράτους . Η αιτιολόγηση της απόφασης ήταν ότι η πρόσβαση στα αρχεία είναι απαραίτητη για την εκπόνηση της διδακτορικής του διατριβής . Η Αρχή έθεσε όμως ως απαραίτητους όρους την εξαγωγή μόνο των απολύτως αναγκαίων στοιχείων , να μη συμπεριλάβει στοιχεία τα οποία είναι πιθανόν να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση ζώντων ακόμη προσώπων και να ανωνυμοποιήσει τα δεδομένα , αν σκοπεύει να τα χρησιμοποιήσει μεταγενέστερα .

Κλείνοντας , θα αναφερθούμε στις προβλεπόμενες από την ελληνική νομοθεσία διαδικασίες για την παροχή άδειας για έρευνα στα ιστορικά αρχεία . Συγκεκριμένα , η Αρχή , λαμβάνοντας υπόψη το άρθρο 4 του Νόμου 2472 / 1997 και το άρθρο 16 του Συντάγματος , σύμφωνα με τα οποία η έρευνα συνιστά νόμιμη βάση για την επεξεργασία ενός αρχείου και τελεί υπό την προστασία του Κράτους , προέβλεψε μία λεπτομερή διαδικασία χορήγησης αδειών για το σκοπό της επιστημονικής έρευνας . Καταρχήν , ο ερευνητής υποχρεούται να υποβάλλει αίτηση στον υπεύθυνο επεξεργασίας του αρχείου για το οποίο ενδιαφέρεται και στη συνέχεια ο τελευταίος πρέπει να προωθήσει το αίτημα στην ΑΠΔΠΧ σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 3 του άρθρου 7 του Νόμου 2472 / 1997

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

. Στη συνέχεια , αφού η Αρχή εξετάσει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις , χορηγεί την άδεια στον υπεύθυνο επεξεργασίας , ώστε ο ερευνητής να έχει τη δυνατότητα να εξάγει δεδομένα από το αρχείο . Αν το αρχείο περιέχει ευαίσθητα δεδομένα προσώπων τα οποία βρίσκονται εν ζωή ακόμη , ο ερευνητής υποχρεούται να κάνει ο ίδιος αίτηση στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα για να λάβει τη σχετική άδεια , την οποία η Αρχή θα χορηγήσει στον υπεύθυνο επεξεργασίας , με την υποχρέωση να προβεί σε ανωνυμοποίηση των δεδομένων κατά τη δημοσίευση των πορισμάτων της έρευνας .

Η Αρχή , σε μία προσπάθεια συστηματοποίησης της όλης διαδικασίας , υιοθέτησε την πρακτική της χορήγησης άδειας τόσο στον υπεύθυνο επεξεργασίας του εκάστοτε αρχείου όσο και στον ερευνητή . Στην απόφαση 31 / 2013 η ΑΠΔΠΧ έκρινε ότι ο ερευνητής δύναται να αποκτήσει την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας , καθώς είναι αναγκαία η δυνατότητα συνεχούς πρόσβασης σε ένα συγκεκριμένο αρχείο για την αποτελεσματικότερη διεξαγωγή της έρευνας . Η άδεια αυτή θα δοθεί σύμφωνα με το στοιχείο στ' της παραγράφου 2 του άρθρου 7 του Νόμου 2472 / 1997 και υπό τους όρους ότι η έρευνα θα διεξάγεται στο χώρο τηρήσεως των αρχείων , θα εξαχθούν μόνο όσα στοιχεία είναι απαραίτητα και θα υπάρξει ανωνυμοποίησή τους πριν από τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων και την καταστροφή του συλλεχθέντος από τον ίδιο ονομαστικού αρχείου , εφόσον πρόκειται για ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα (βλ. απόφαση 50 / 2005 της ΑΠΔΠΧ) . Σχετικά με τη χορήγηση ξεχωριστών αδειών στον υπεύθυνο επεξεργασίας του αρχείου και στον ερευνητή , έχει διατυπωθεί και μία μειοψηφική γνώμη , η οποία αντιτίθεται σε αυτήν την πρακτική . Κατά την άποψη αυτή , η χορήγηση δύο αδειών καθιστά τη διαδικασία της αδειοδότησης χρονοβόρα και αυξάνει το κόστος της , με δεδομένο ότι το σχετικό παράβολο ανέρχεται στο ποσό των 30 έως 90 ευρώ , σύμφωνα με την Κανονιστική Πράξη 121 / 2001 της Αρχής . Απέναντι σε αυτά τα επιχειρήματα μπορεί να αντιταχθεί ότι η χορήγηση ξεχωριστής άδειας στον ερευνητή ενισχύει την ευθύνη του και τον καθιστά προσεκτικότερο στην επεξεργασία των δεδομένων που διαχειρίζεται , γεγονός ιδιαίτερης σημασίας αν πρόκειται για δεδομένα που έχουν αναγνωριστεί ως ευαίσθητα . Επιπρόσθετα , δεν έχει αποδειχθεί ότι

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

η εφαρμογή της συγκεκριμένης πρακτικής προκαλεί σημαντική επιβράδυνση της όλης διαδικασίας αδειοδότησης (Παναγοπούλου – Κουτνατζή , Έρευνα σε ιστορικές πηγές και προστασία της πληροφορίας , σελ . 31-34) .

6. Έρευνα σε συλλογές προσωπικής ιστορίας

Α. Γενικά στοιχεία για τις συλλογές προφορικής ιστορίας

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναφερθούμε στις διαδικασίες οι οποίες ακολουθούνται σύμφωνα με τη Βρετανική νομοθεσία για την αξιολόγηση της ευαισθησίας στον κίνδυνο (risk assessment sensitivity review) και συγκεκριμένα στον κίνδυνο παραβίασης των δικαιωμάτων των ατόμων που έδωσαν συνέντευξη για τη δημιουργία μίας συγκεκριμένης συλλογής προφορικής ιστορίας .

Σύμφωνα με τη Wikipedia προφορική ιστορία είναι η «συλλογή και μελέτη ιστορικών πληροφοριών για άτομα , οικογένειες , σημαντικά γεγονότα ή την καθημερινή ζωή χρησιμοποιώντας κασέτες , βιντεοκασέτες , ή μεταγραφές από σχεδιασμένες συνεντεύξεις» . Πρόκειται για συνεντεύξεις οι οποίες διεξήχθησαν με άτομα τα οποία ήταν παρόντα σε σημαντικά γεγονότα και έχει κριθεί σκόπιμο οι αναμνήσεις τους να διατηρηθούν για τις επόμενες γενιές . Συνήθως πρόκειται για πληροφορίες οι οποίες δεν είναι δυνατόν να βρεθούν σε γραπτές πηγές . Η γνώση την οποία προσφέρουν οι πηγές προφορικής ιστορίας είναι μοναδική , καθώς «μοιράζεται τη σιωπηλή προοπτική , σκέψεις , γνώμες και κατανόηση του συνεντευξιαζόμενου στην πρωταρχική τους μορφή.» (Wikipedia) . Είναι σημαντικό να διακρίνουμε την προφορική ιστορία (oral history) από την προφορική παράδοση (oral tradition) . Στον τελευταίο ορισμό υπάγονται όλες οι πληροφορίες για γεγονότα του παρελθόντος οι οποίες λέγονται από τους επιζώντες σε κάποιον τρίτο . Η προφορική ιστορία έχει γίνει ένα σημαντικό κίνημα στο χώρο της Σύγχρονης Ιστορίας και λόγω της μεγάλης ανάπτυξης των τεχνολογιών της πληροφορίας οι οποίες διευκολύνουν τη σχετική έρευνα .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Στις μέρες μας η μελέτη της προφορικής ιστορίας γνωρίζει διάδοση σε πλήθος χωρών. Λόγου χάρη, στη Μεγάλη Βρετανία υπήρξε ιδιαίτερη ανάπτυξη της προφορικής ιστορίας από τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Σημαντικοί φορείς είναι η Εταιρεία Προφορικής Ιστορίας, το Αρχείο Προφορικής Ιστορίας και το Ηχητικό Αρχείο της Βρετανικής Βιβλιοθήκης. Στην Ιταλία γνωστός προφορικός ιστορικός είναι ο Alessandro Portelli. Στην Τσεχία η ανάπτυξη της προφορικής ιστορίας ξεκίνησε τη δεκαετία του 1980 με έμφαση στα κοινωνικά κινήματα και τον πολιτικό ακτιβισμό γενικότερα. Το 2000 ιδρύθηκε το Κέντρο Προφορικής Ιστορίας στο Ινστιτούτο Σύγχρονης Ιστορίας της Ακαδημίας Επιστημών της Τσεχικής Δημοκρατίας με έργο του την προαγωγή της έρευνας στο συγκεκριμένο τομέα. Το 2001 ιδρύθηκε η μη κυβερνητική οργάνωση Post Bellum, η οποία «καταγράφει τις μνήμες των μαρτύρων σημαντικών ιστορικών γεγονότων του 20ού αιώνα», σύμφωνα με τη Wikipedia. Η συγκεκριμένη οργάνωση συνεργάζεται με την Τσεχική Ραδιοφωνία και το Ινστιτούτο για τη Μελέτη των Ολοκληρωτικών Καθεστώτων, ενώ στο Διαδίκτυο είναι διαθέσιμο το έργο προφορικής ιστορίας με τίτλο «Μνήμη του Έθνους». Στην περίπτωση της Ισπανίας η ανάπτυξη της προφορικής ιστορίας είχε καθυστερήσει μέχρι τη δεκαετία του 1970, λόγω της δικτατορίας του Φράνκο. Αναπτύχθηκε ωστόσο ιδιαίτερα από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, οπότε δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στα χρόνια του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου. Ένα σημαντικό κέντρο προφορικής ιστορίας βρίσκεται στο Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης με πρωτεργάτη την καθηγήτρια Mercedes Villanova. Επίσης, στο Πανεπιστήμιο του Σαντιάγκο ντε Κομποστέλα με πρωτοβουλία των Marc Wouters και Isaura Varela δημιουργήθηκε μία συλλογή προφορικής ιστορίας, η οποία περιέχει συνεντεύξεις και ηχογραφήσεις που αφορούν τον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο, τις εξορίες και τη μετανάστευση που τον ακολούθησαν αλλά και τη δικτατορία του Φράνκο.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες η προφορική ιστορία έχει μακρά παράδοση. Ήδη από τη δεκαετία του 1930 το Project Ομοσπονδιακών Συγγραφέων συνέλεξε προφορικές μαρτυρίες

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

από επιζώντες σημαντικών ιστορικών γεγονότων όπως η δουλεία και ο Εμφύλιος Πόλεμος . Επίσης η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου συνέλεξε παραδοσιακή μουσική των ιθαγενών , ενώ προγράμματα προφορικής ιστορίας βρίσκονται σε εξέλιξη τόσο από τοπικές όσο και από εθνικές ιστορικές εταιρείες . Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η Ιστορική Εταιρεία του Όρεγκον και το Project Αφροαμερικανικής Ιστορίας του Μπρονξ .

Η χρήση των πηγών της προφορικής ιστορίας , παρά την προφανή χρησιμότητά τους για την ιστορική έρευνα , παρουσιάζει κάποια μειονεκτήματα . Καταρχήν , υπάρχει ο κίνδυνος οι συνεντευξιαζόμενοι να μην είναι σε θέση να ανακαλέσουν με ακρίβεια λεπτομέρειες , όπως ονόματα ή ημερομηνίες , ή να υπερβάλλουν . Επίσης , συχνά στις συλλογές προφορικής ιστορίας υπερεκπροσωπούνται συγκεκριμένες κατηγορίες ομιλητών , κυρίως ηλικιωμένοι άνδρες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο . Τέλος , μπορεί να παρατηρηθούν προβλήματα κατά τη μεταγραφή των προφορικών συνεντεύξεων . Με δεδομένο ότι συνήθως δεν προσλαμβάνονται επαγγελματίες για τη διαδικασία της μεταγραφής , είναι πολύ συχνό να γίνονται λάθη κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας . Λόγου χάρη , τα διαλεκτικά στοιχεία και οι επαναλήψεις στο λόγο των ομιλητών συχνά εξαφανίζονται , προκειμένου το κείμενο να είναι περισσότερο ευανάγνωστο και προσιτό .

Β. Διαδικασίες για την αξιολόγηση της ευαισθησίας των συλλογών προφορικής ιστορίας

Γνωρίζουμε ότι το άρθρο 89 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων της ΕΕ επιτρέπει την επ’ αόριστον διαφύλαξη και επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων για «σκοπούς αρχειοθέτησης για το δημόσιο συμφέρον.» Την εξαίρεση αυτή υιοθετεί η Πράξη Προστασίας Δεδομένων του Ηνωμένου Βασιλείου του 2018 και συγκεκριμένα στο Μέρος 6 του Προγράμματος 2 (How to review oral history collections for sensitivity V1.4 , p. 1) . Όταν ένας οργανισμός ή ένα άτομο σχεδιάζει να καταστήσει προσιτές στο κοινό ηχογραφήσεις προφορικής ιστορίας απαιτείται μία αξιολόγηση της

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ευαισθησίας της συλλογής (risk assessment sensitivity review) , δηλαδή επισκόπηση των περιεχόμενων σε αυτήν «ευαίσθητων» προσωπικών δεδομένων , με άλλα λόγια των πληροφοριών εκείνων των οποίων η αποκάλυψη θα έθετε σε κίνδυνο το δικαίωμα των υποκειμένων τους στην προστασία της ιδιωτικής ζωής (λ.χ. πληροφορίες σχετικά με τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις , τη συμμετοχή σε συνδικαλιστικές οργανώσεις κ.ο.κ.) .

Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο σχετικό φύλλο πληροφοριών (How to review oral history collections for sensitivity V1.4 , p. 2) πρέπει να διαπιστωθεί αν οι συνεντεύξεις αναφέρουν στοιχεία σχετικά με εγκληματική δραστηριότητα ή ευαίσθητες προσωπικές πληροφορίες των οποίων η αποκάλυψη είναι πολύ πιθανόν να προκαλέσει βλάβη στα υποκείμενα αυτών των πληροφοριών . Συνήθως είναι αρκετή η αφαίρεση μικρών μόνο τμημάτων των συνεντεύξεων . Είναι απαραίτητο να εξετασθεί αν η ηχογράφηση περιέχει προσωπικές πληροφορίες για τρίτα πρόσωπα τα οποία είτε έχουν ταυτοποιηθεί ήδη είτε είναι δυνατόν να ταυτοποιηθούν . Επίσης πρέπει να εξετάσουμε αν τα τρίτα πρόσωπα βρίσκονται ακόμη εν ζωή ή όχι . Αν βρίσκονται εν ζωή πρέπει να εξετασθεί αν οι σχετικές με αυτά πληροφορίες είναι ευαίσθητες ή εμπιστευτικές . Αν τα συγκεκριμένα πρόσωπα είναι νεκρά , εξετάζουμε αν οι ιστορικές πληροφορίες σχετικά με αυτά παραμένουν εμπιστευτικές και αν είναι πιθανόν να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια ή την υγεία κάποιου . Αξίζει να αναφερθεί ότι το μπλοκάρισμα ολόκληρων κεφαλαίων είναι απαραίτητο μόνο αν είναι μεγάλη η πιθανότητα πρόκλησης σοβαρής βλάβης σε ζώντα πρόσωπα και αν η πληροφορία αυτή δε βρίσκεται ήδη στη δημόσια σφαίρα .

Κάθε διαδικασία αξιολόγησης της ευαισθησίας μίας συλλογής αποτελείται από πέντε στάδια . Στο πρώτο στάδιο ξεκινάμε εντοπίζοντας ευαίσθητο περιεχόμενο το οποίο ίσως είναι εγγενές στις συνεντεύξεις . Αν το περιεχόμενο αξιολογηθεί ως χαμηλού κινδύνου μπορούμε στη συνέχεια να προβούμε σε μία δειγματοληπτική προσέγγιση . Στη συνέχεια πρέπει να απαντηθεί μία σειρά από σχετικά ερωτήματα , όπως η περιγραφή της συλλογής , τα ονόματα των συλλεκτών και των χρηματοδοτών , οι πληροφορίες οι οποίες είχαν δοθεί στους συνεντευξιαζόμενους πριν από τη συνέντευξη και η ύπαρξη ή μη συμβολαίων ηχογράφησης . Επίσης

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

πρέπει να προσδιορίσουμε ποιες από τις συνεντεύξεις είναι ανοιχτές , ποιες κλειστές και ποιες εν μέρει ανοιχτές . Τέλος πρέπει να περιγράψουμε τις περιλήψεις και τις μεταγραφές των συνεντεύξεων που έχουμε στη διάθεσή μας , τα πρόσωπα που τις έγραψαν και τη σχετική τους κατάρτιση και αν δόθηκε στους συνεντευξιαζόμενους η δυνατότητα να απαγορεύσουν τη δημοσίευση των περιλήψεων ή των αντιγράφων .

Το δεύτερο στάδιο είναι η δημιουργία ενός καταλόγου ευαίσθητων όρων . Είναι σημαντικό ο κατάλογος να περιλαμβάνει τόσο ρίζες λέξεων όσο και ολόκληρες λέξεις . Μετά από τη δημιουργία του καταλόγου αντιγράφουμε τα σχετικά αποσπάσματα των περιλήψεων και των μεταγραφών υπογραμμίζοντας τους όρους αναζήτησης εντός αυτών . Δε χρειάζεται να καταγραφούν αποσπάσματα τα οποία δε σχετίζονται με ζώντα τρίτα πρόσωπα .

Στο τρίτο στάδιο της αξιολόγησης ελέγχουμε ξεχωριστά κάθε αποτέλεσμα και προσδιορίζουμε για το καθένα από αυτά τι είδους ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα αναφέρονται σχετικά με ευρισκόμενα εν ζωή τρίτα πρόσωπα , πόσο μπορούν να ταυτοποιηθούν τα υποκείμενα των δεδομένων μέσω της συνέντευξης , πόσο καταστροφικό θα μπορούσε να είναι κάτι τέτοιο και τέλος , μία προτεινόμενη σχετική δράση λ.χ. το μπλοκάρισμα μίας ενότητας για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα . Στη συνέχεια απαιτείται μία δεύτερη αξιολόγηση κατά την οποία γίνεται μία επιπλέον ακρόαση των επίμαχων αποσπασμάτων . Σκοπός αυτής της διαδικασίας είναι να προσδιοριστεί αφενός πόσο ταυτοποιήσιμο είναι το τρίτο πρόσωπο το οποίο αναφέρεται στο απόσπασμα και αφετέρου η πιθανότητα να προκαλέσει βλάβη στο συγκεκριμένο πρόσωπο αν κυκλοφορήσει .

Στο τέταρτο στάδιο οι προτάσεις υπογράφονται από το κατάλληλο , ανάλογα με τον οργανισμό , πρόσωπο . Στην έκθεση με τις σχετικές προτάσεις πρέπει η κάθε απόφαση να αιτιολογείται και υπεύθυνος που υπογράφει να έχει επίγνωση των σχετικών κινδύνων . Αν σε μία συνέντευξη τα τμήματα που πρέπει να αποκλεισθούν είναι πάρα πολλά , ίσως θα ήταν πιο συνετό να αποκλεισθεί η πρόσβαση του κοινού σε ολόκληρη τη συνέντευξη .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Στο πέμπτο και τελευταίο στάδιο μπλοκάρουμε τα ηχητικά αποσπάσματα τα οποία περιέχουν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα ώστε να μην είναι προσιτά από το κοινό και να τροποποιήσουμε αναλόγως τα ευρετήρια και τις ηλεκτρονικές συλλογές . Η Βρετανική Βιβλιοθήκη δεν προτείνει τη διαγραφή των επίμαχων αποσπασμάτων , αλλά τη σίγασή τους με τη χρήση ειδικού λογισμικού , κυρίως του Wavelab .

Κλείνοντας τη διαδικασία πρέπει να διατυπωθεί μία περίληψη (summary) . Η περίληψη αποτελείται από δύο μέρη : το φύλλο περίληψης (summary sheet) , το οποίο μας παρέχει περιγραφικά και διοικητικά μεταδεδομένα για τη συνέντευξη και την καθαυτή περίληψη . Χωρίς την περίληψη κανείς δε μπορεί να εντοπίσει τη συνέντευξή μας .

6.Μία μελέτη περίπτωσης : Τα εθνικά αρχεία του κράτους του Ισραήλ

Κλείνοντας , κρίνουμε σκόπιμο να κάνουμε μία αναφορά στη δημιουργία αλλά και στον τρόπο λειτουργίας των εθνικών αρχείων του Ισραηλινού κράτους . Σύμφωνα με τους Tirosh and Schejter (The regulation of archives and society' s memory : The case of Israel , p. 2) , τα επίσημα αρχεία του κράτους του Ισραήλ ρυθμίζονται από ένα καθορισμένο σώμα νόμων και νομικών διαδικασιών . Διακρίνονται αφενός στους νόμους οι οποίοι ρυθμίζουν τη λειτουργία των αρχείων του Ισραήλ και αφετέρου στις πρόσφατες σχετικές εξελίξεις στο νομικό σύστημα του Ισραήλ .

Καταρχήν , όσον αφορά τα αρχεία , αξίζει να αναφέρουμε ότι τα αρχεία κατά τον Ramsay ορίζονται ως μία «οργανωτική διεπαφή που λειτουργεί μεταξύ μνήμης , ατόμων , οργανισμών και πολιτισμικών , πολιτικών και οικονομικών φαινομένων» . Ο πρώτος Ισραηλινός νόμος σχετικά με τα αρχεία ήταν ο Νόμος Περί Αρχείων του 1955 , ο οποίος προσδιορίζει ως «αρχειακό υλικό» οτιδήποτε βρίσκεται γραμμένο επάνω σε χαρτί αλλά και «κάθε σκίτσο , διάγραμμα , χάρτη , ζωγραφιά , χαρακτήρα , αρχείο , φωτογραφία , έγγραφο και τα συναφή.» , το οποίο έχει κάποια σημασία για τη μελέτη της ιστορίας του κράτους του Ισραήλ . Συνεπώς , συνεχίζει ο εν λόγω νόμος , ένα

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

έγγραφο αξίζει να διατηρηθεί αν εξυπηρετεί τη διαμόρφωση της ιστορικής μνήμης των συλλογικών οντοτήτων , αφενός του Εβραϊκού λαού μέσα σε όλη την ιστορική του διαχρονία και αφετέρου του Εβραϊκού κράτους . Αφέθηκε στη διακριτική ευχέρεια της Κυβέρνησης να προσδιορίσει τους φορείς των οποίων το υλικό έπρεπε να χαρακτηριστεί ως «δημόσιο αρχείο» και να διατηρηθεί .

Ακολούθησαν το 1957 οι Κανονισμοί Αρχείων , οι οποίοι ορίζουν τα ελάχιστα δομικά κριτήρια για να προσδιοριστεί ένα αρχείο ως δημόσιο , χωρίς ωστόσο μέχρι σήμερα αυτά να είναι απολύτως ξεκάθαρα . Σύμφωνα με σχετική νομοθετική ρύθμιση του 1963 στη λίστα έπρεπε να συμπεριλαμβάνονται εθνικοί οργανισμοί οι οποίοι υπήρχαν πριν από την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ . Το 1996 άρχισε ο προσδιορισμός αυτών των οργανισμών με την αρχική λίστα να περιλαμβάνει 20 οργανισμούς , ενώ σταδιακά ο αριθμός τους αυξήθηκε στους 28 . Επιπρόσθετα , το 1965 ο Νόμος για την Αρχή Ραδιοφωνίας , η οποία ιδρύθηκε το ίδιο έτος , κατοχύρωσε τη νόμιμη υποχρέωση να μοιραστεί ο φορέας το αρχείο του με το κοινό . Ωστόσο , αυτή η υποχρέωση δεν ισχύει για τους ιδιωτικούς φορείς ενημέρωσης της χώρας . Το 2005 ιδρύθηκε στο Ισραήλ το Φόρουμ για τη Διατήρηση της Οπτικοακουστικής Μνήμης και το 2011 προτάθηκε με πρωτοβουλία του μία νομοθετική ρύθμιση για την ίδρυση ενός δημοσίου συμβουλίου για τη διατήρηση της οπτικοακουστικής κληρονομιάς , η οποία ωστόσο δεν τέθηκε ποτέ σε εφαρμογή .

Επίσης , η νομοθεσία του Ισραήλ προβλέπει διατάξεις για τη διατήρηση αρχείων αξιωματούχων . Πρόκειται για αξιωματούχους των οποίων η μνήμη και η κληρονομιά κρίνεται σκόπιμο να διατηρηθούν και εν συνεχεία να μεταφερθούν σε κάποιο εθνικό αρχείο . Το πρόβλημα είναι ότι η επιλογή από μόνη της ενός αξιωματούχου έναντι κάποιου άλλου αποτελεί ιδεολογική επιλογή , καθώς δίνει προβάδισμα στις αξίες τις οποίες το κράτος θέλει να προωθήσει και αποσκοπεί στη νομιμοποίηση του υπάρχοντος πολιτικού συστήματος . Το 1986 ψηφίστηκε ένας νόμος σχετικά με το ζήτημα , ενώ ήταν ήδη σε ισχύ δύο νόμοι για τη διατήρηση των αρχείων των δύο πρώτων προέδρων του κράτους . Ακολούθησαν δύο ακόμη σχετικοί νόμοι , το 1995 και το 1996 , οι οποίοι προέβλεπαν τη διατήρηση των αρχείων του Yitzhak Rabin , δολοφονηθέντος πρωθυπουργού της χώρας και του Menachem

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Begin , προέδρου του κινήματος Likud . Επίσης , το 2010 ιδρύθηκε διά νόμου το κέντρο Zalman Shazar , προς τιμήν του τρίτου Προέδρου του Ισραήλ .

Εφόσον κάποια συγκεκριμένα έγγραφα έχουν προσδιοριστεί ως αρχειακά υλικά , ο νόμος επιτάσσει τα άτομα που τα έχουν στην κατοχή τους να τα διαφυλάξουν , ενώ απαγορεύεται η καταστροφή τους , η μετακίνηση υλικού από δημόσια αρχεία σε ιδιωτικά και η μεταφορά του αρχειακού υλικού εκτός χώρας . Ωστόσο , συγκεκριμένα υλικά μπορούν να οριστούν από το κράτος ως μυστικά και να απαιτηθεί η απόκρυψή τους από τη δημόσια σφαίρα . Ο νόμος περί προστασίας της ιδιωτικότητας ο οποίος ψηφίστηκε το 1981 απαγορεύει την αντιγραφή ιδιωτικής αλληλογραφίας η οποία δεν προοριζόταν για δημοσίευση , παρά μόνο αν έχουν ιστορική αξία και έχουν περάσει 15 χρόνια από τη συγγραφή τους .

Επιπλέον , σύμφωνα με τον Ισραηλινό νόμο , τα αρχεία του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης ή των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας πρέπει να κρατηθούν σφραγισμένα για 50 χρόνια , τα πρακτικά των συναντήσεων του Υπουργικού Συμβουλίου για 40 χρόνια και τα πρακτικά της νομοθετικής επιτροπής Knesset της Ισραηλινής κυβέρνησης για 40 χρόνια , αν δεν αφορούν ζητήματα άμυνας . Τα πρακτικά των συναντήσεων της Knesset τα οποία αφορούν συναντήσεις της Επιτροπής Άμυνας ανοίγονται μετά από 30 έτη , ενώ τα αρχεία των Δήμων παραμένουν κλειστά για 15 έτη και οι προσωπικές πληροφορίες ατόμων για 70 έτη .

Επιπρόσθετα , η Περί Αρχείων νομοθεσία καθορίζει για πόσο διάστημα πρέπει να διαφυλάσσονται συγκεκριμένα υλικά ή κατηγορίες υλικού . Για παράδειγμα , τα νομικά αρχεία τα οποία αφορούν διαδικασίες που έγιναν σύμφωνα με το Νόμο Περί Ναζί και Συνεργατών των Ναζί το 1950 καθώς και τα αρχεία τα οποία αφορούν σοβαρά εγκλήματα τα οποία έφτασαν στο Ανώτατο Δικαστήριο πρέπει να διατηρούνται διά παντός . Σχετικά με τα δικαστήρια οι Tirosh και Schejter ( ) αναφέρουν ότι τα δικαστικά αρχεία τα οποία αφορούν αμνηστευθείσες καταδίκες και διοικητικές κατηγορίες καταστρέφονται μετά από 5 έτη , ενώ μόλις σε 4 χρόνια καταστρέφονται τα αρχεία των δικαστηρίων τα οποία αφορούν περιπτώσεις μεταφορών στις οποίες δεν έχει συμβεί ατύχημα . Τέλος , μετά από δύο χρόνια διαγράφονται περιπτώσεις προστίμων τα

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

οποία έχουν επιβληθεί από τοπικά δικαστήρια. Στη δεκαετία του 2000 το Ισραηλινό Αρχείο υιοθέτησε τις διεθνείς προδιαγραφές διαχείρισης αρχείων, γνωστές ως ISO 15489.

Η νομοθεσία του 1981 Περί Νομικών Εγγράφων και Κοινωνικής Επανένταξης, η οποία ρυθμίζει το διάστημα κατά το οποίο ένα ποινικό αδίκημα παραμένει καταγεγραμμένο, αναμένεται να παραμείνει σε ισχύ μέχρι το 2021, οπότε θα τεθεί σε ισχύ νέος νόμος Περί Σχετικών με Εγκλήματα Πληροφοριών και Κοινωνικής Επανένταξης. Οι σχετικοί νόμοι προσπαθούν να εξισορροπήσουν τις αντιτιθέμενες ανάγκες αφενός της διατήρησης ενός ποινικού μητρώου για την προστασία των πολιτών και αφετέρου της διευκόλυνσης της κοινωνικής επανένταξης ενός μετανοημένου εγκληματία. Αν και ο δεύτερος στόχος κατοχυρώνεται νομικά, προβλέπονται εξαιρέσεις. Το άρθρο 10 του νόμου, λόγου χάρη, παρέχει στις αρχές ασφαλείας τη δυνατότητα της πρόσβασης ακόμα και σε ποινικά μητρώα τα οποία έχουν διαγραφεί, αν και το άρθρο 11 του ίδιου νόμου περιορίζει τους φορείς στους οποίους κάτι τέτοιο είναι δυνατόν να εφαρμοστεί. Αν και οι ανωτέρω διατάξεις περιορίζουν το δικαίωμα στη λήθη, το άρθρο 21 ορίζει ότι το δικαίωμα πρόσβασης σε αρχεία τα οποία έχουν διαγραφεί είναι περιορισμένο σε συγκεκριμένες περιστάσεις. Επίσης, ορίζονται συγκεκριμένα διαστήματα παραγραφής για κάθε αδίκημα. Σε γενικές γραμμές, όσο σοβαρότερο είναι το αδίκημα, τόσο αργότερα γίνεται η παραγραφή του.

Κλείνοντας, κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε δύο πρόσφατες δίκες, οι οποίες είναι σχετικές με τη νομοθεσία του Ισραηλινού κράτους περί αρχείων. Η πρώτη αφορά την αντιπαράθεση της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Βιέννης με τα Κεντρικά Αρχεία της Ιστορίας του Εβραϊκού Λαού, με τη σχετική απόφαση να λαμβάνεται από το Ανώτατο Δικαστήριο της χώρας τον Ιούνιο του 2015. Το θέμα της ήταν η ιδιοκτησία, η κατοχή και τα δικαιώματα αρχειοθέτησης εγγράφων τα οποία αναφέρονταν στην ιστορία της Εβραϊκής κοινότητας της Βιέννης από το 17ο αιώνα μέχρι και το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Τα αρχεία της Κοινότητας μεταφέρθηκαν στην Ιερουσαλήμ μεταξύ του 1952 και του 1978. Πρόσφατα το Ισραηλιτικό Πολιτιστικό Αρχείο της Βιέννης ζήτησε από το Ισραήλ τα έγγραφα αυτά, προκειμένου να τα χρησιμοποιήσει σε ένα εκπαιδευτικό έργο

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

σχετικό με την ιστορία των Εβραίων της Βιέννης . Ο υπεύθυνος φορέας του Ισραήλ αρνήθηκε , καθώς αυτό θα ήταν παράνομο σύμφωνα με το Νόμο Περί Αρχείων του 1955 . Γι' αυτό το λόγο οι δύο πλευρές κατέφυγαν στο δημόσιο αρχειοθέτη , ο οποίος και αρνήθηκε να δώσει την έγκρισή του για τη μεταφορά των εγγράφων εκτός της χώρας . Ο δικαστής Neil Hendel , ο οποίος αποφάσισε επί του ζητήματος , έκρινε πως ένα δημόσιο αρχείο οφείλει καταρχήν να εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον . Επειδή τα συγκεκριμένα αρχεία έχουν χαρακτηριστεί δημόσια , το δημόσιο έχει την αρμοδιότητα να αποφασίσει αν το υλικό αυτό θα μετακινηθεί ή όχι . Ο δικαστής Elyakim Rubinstein συμπλήρωσε ότι καθώς τα αρχεία μεταφέρθηκαν στο Ισραήλ ως αποτέλεσμα του Ολοκαυτώματος , έχουν πια βρει το σωστό τους σπίτι . Κλείνοντας , επισημαίνουν ότι τα αρχεία αυτά αποτελούν το θεματοφύλακα της εθνικής μνήμης του Ισραήλ και η κατοχή τους διασφαλίζει τη συνέχεια του κράτους στο χρόνο .

Η δεύτερη υπόθεση είναι αυτή του Κράτους του Ισραήλ και του Γενικού Πληρεξούσιου έναντι του Daniel Joseph Behm και άλλων . Η υπόθεση αφορά τα πρώτα προσχέδια της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας , τα οποία διαβάστηκαν από τον Ben Gurion το 1948 και παραδόθηκαν από τον υπάλληλο Mordechai Behm στα παιδιά του . Αργότερα όμως το κράτος διεκδίκησε την τοποθέτησή τους στα δημόσια αρχεία . Τελικά , το Τοπικό Δικαστήριο του Τελ Αβίβ δικαίωσε την οικογένεια του Behm , καθώς ήταν διατεθειμένη να παρέχει στο Κράτος αντίγραφα των εγγράφων και να τα πουλήσει μόνο σε άτομα τα οποία είναι βέβαιο ότι δε θα τα μεταφέρουν εκτός του Ισραήλ . Το Ανώτατο Δικαστήριο υπό το δικαστή David Mintz αποφάσισε το 2019 ότι οι απόγονοι του Behm έχουν την υποχρέωση να επιστρέψουν τα έγγραφα τα οποία κατέχουν , γιατί αποτελούν τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς του κράτους του Ισραήλ . Από την απόφαση αυτή βλέπουμε ότι το Ισραηλινό δικαστήριο δίνει μεγαλύτερη αξία στο συμβολικό ρόλο του αρχείου και στην κατοχή του παρά στα δικαιώματα ιδιοκτησίας ατόμων ή κοινοτήτων .

Συμπερασματικά , παρατηρούμε ότι κατά το νομικό σύστημα του Ισραήλ ο ρόλος των αρχείων δεν είναι η παροχή πληροφοριών , αλλά η εξυπηρέτηση της συλλογικής μνήμης της κοινωνίας , κάτι το οποίο ορίζεται ρητά στο Νόμο Περί Αρχείων . Βασική αρχή της Εβραϊκής νομοθεσίας είναι ότι απαγορεύεται να καταστραφεί

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

οτιδήποτε έχει οριστεί από το νόμο ως άξιο να διατηρηθεί στη μνήμη. Γι' αυτό το λόγο το αρχειακό υλικό δε μπορεί να καταστραφεί ή να εξαχθεί από τη χώρα χωρίς τη σχετική κρατική άδεια. Τα δημόσια αρχεία έχουν σκοπό να διαφυλάξουν τη μνήμη του λαού αφενός, γι' αυτό και διαφυλάσσεται το υλικό Εβραϊκών οργανώσεων οι οποίες χρονολογούνται προ της ίδρυσης του κράτους του Ισραήλ. Σχετικά με το οπτικοακουστικό υλικό, ο νόμος προβλέπει μόνο τη διατήρηση υλικού το οποίο δημιουργήθηκε από μη κερδοσκοπικούς φορείς και το οποίο προορίζεται για τη διάδοση της ιστορίας του Εβραϊκού κράτους. Αν το οπτικοακουστικό υλικό βρίσκεται στην κατοχή ιδιωτών, συνήθως οι προσπάθειες διατήρησής του δεν έχουν την κρατική υποστήριξη. Ορίζεται ότι έγγραφα τα οποία αφορούν γάμο και υιοθεσία, καθώς και εκείνα τα οποία αφορούν εθνικά θέματα, πρέπει να διατηρούνται διά παντός. Όπως φαίνεται από τις προηγηθείσες δικαστικές υποθέσεις, η εξουσία του κράτους να επιβάλλει τη μνήμη είναι ισχυρότερη από το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, αν η μνήμη αυτή εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον. Κλείνοντας, αξίζει να αναφέρουμε ότι εκτός από τη ρύθμιση σχετικών με τα αρχεία ζητημάτων, νόμοι σχετικοί με την ίδρυση μνημείων ή μουσείων και με τη θέσπιση νέων επετείων αφορούν επίσης τη διαχείριση της συλλογικής μνήμης της κοινωνίας.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγλόφωνη

1. **.** Antoon De Baets (2016) , *A historian' s view on* the *right to be forgotten* , International Review of Law , Computers and Technology , 30 : 1-2 , 57 – 66

2. Bouchagiar , George & Bottis , Maria , "THE RIGHT TO BE FORGOTTEN : Memory holes as the default ? " , pp. 1 – 15 .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

3. Edpb , 2019 , “Guidelines 5 / 2019 on the criteria of the Right to be Forgotten in the search engines under the GDPR (part 1)” , p. 10 .

4. Werro , Franz . 2009 . “The Right to Inform v. the Right to Be Forgotten.” In Haftungsrecht im Dritten Millenium , edited by Aurelia Colombi Ciacchi , Christine Godt , Peter Rott , and Leslie Jane Smith . Baden – Baden : Nomos .

5. Erdos , David. 2013. “Mustn’ t Ask , Mustn’ t Tell.”Free Speech Debate.

6. Parkinson , Justin. 2014. “The Perils of the Streisand Effect.” BBC News, July 30.

7. Melanie Dulong de Rosnay and Andres Guadamuz , “Memory Hole or Right to Delist ?” , RESET [Online] , 6 / 2017 , Online since 30 October 2016 , connection on 14 November 2019 . URL : http : // journals. openedition .org / reset / 807 .

8. Vavra , Ashley Nicole (2018) . *The Right to Be Forgotten : An archival perspective* . The American Archivist , Vol. 81 , No. 1 , Spring / Summer 2018 , pp. 100 – 111 .

9. Tirosh , Noam & Schejter , Amit M. (2020) “The regulation of archives and society’s memory.” , Archival Science, https://doi.org/10.1007/s10502-020-09337-w.

10.*Guide to the General Data Protection Regulation* , Bird & Bird , May 2020 . Available at : https:

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

//www.twobirds.com/en/hot-topics/general-data-protection-regulation/download-guide-by-chapter-topic.

11. European Archives Group (2018) . Guidance on data protection for archive services . EAG guidelines on the implementation of the General Data Protection Regulation in the archive sector.

12. National Records of Scotland . (2018) . *Research Use of Personal Data in Archival Records* . Edinburgh : Author .

13. Perks , Rob (2018) . *Data protection for oral historians and organisations holding oral history interviews* . Oral History , British Library , version 4.0 June 2018 , e : rdo. perks [@] bl . uk.

14. www.nlg.gr
15. www.paligenesia.parliament.gr
16. www.government.gov.gr
17. www.askiweb.eu
18. www.europarl.europa.eu
19. www.eui.eu

Ελληνόφωνη

1. Παναγοπούλου – Κουτνατζή , Φερενίκη 2012 , «Το δικαίωμα στη λήθη στην εποχή της αβάσταχτης μνήμης Σκέψεις αναφορικά με την Πρόταση Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων» , ΕφημΔΔ – 2 / 2012 , σελ. 264 – 278 .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

2. Ιγγλεζάκης , Ιωάννης 2017 , « Η εφαρμογή στην πράξη του δικαιώματος στη λήθη μετά την απόφαση Google Spain του ΔΕΕ (c – 131 / 2012)" , περιοδικό Συνήγορος , τεύχος 121 / 2017 , σελ. 68 – 75 .

3. Ιγγλεζάκης , Ιωάννης 2015 , « Η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Google Spain (c – 131 / 12) : Το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη και οι μηχανές αναζήτησης στο Διαδίκτυο» , περιοδικό Pro Justitia , Τόμος 1 , σελ. 1 – 14 .

4. Μήτρου , Λίλιαν , « Το «δικαίωμα στη λήθη» στον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων» , σελ. 1 – 20.

5. Παναγοπούλου – Κουτνατζή , Φερενίκη 2014 , «Έρευνα σε ιστορικές πηγές και προστασία της πληροφορίας» , ΔiΜΕΕ 1 / 2014 , σελ. 28 – 34 .

6. Μήτρου , Λ. (2008) . *Προστασία προσωπικών δεδομένων και δικαίωμα πρόσβασης στα αρχεία .* Πρακτικά συνεδρίου από το Συνέδριο με τίτλο «Αρχεία , Βιβλιοθήκες και Δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας» που διεξήχθη στην Αθήνα 2 – 3 Φεβρουαρίου 2006 . Φορείς διεξαγωγής Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων , Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία . Αθήνα Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

7. Μήτρου , Λ. (Δεκέμβριος 1997) . Η πρόσβαση στα αρχεία δυνατότητες , δεοντολογία , απόρρητο . *ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ HISTORICA* . Τεύχος 27 409 -419 .

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ